

ADAVANE!

Oficala organo di la Ido-Societo Hispana

Julio - agosto 2006 - idosocietohispana@yahoogroups.com - numero 16

**Vua televiziono
en interreto**

Benjamin Franklin

**La faliita
nukleo-fendado**

Shako-ludo

Pentomino

**Romeo
e
Julietta**

Adavane!

Adavane ! Numero 16, julio - agosto 2006. Editita en Hispania. Gratuita revuo. Adavane! esas oficala organo di la Ido - Societo Hispana (adreso postala di la societo: Claveles 6, E-24400 Ponferrada, Hispania; interretala adreso di la societo: idosocietohispana@yahoogroups.com). Redakteri: La Direktanta Komitato di la Ido-Societo Hispana ed altra kunlaboranti internaciona. Editero: Editerio Krayono, di la ISH. Adavane! nulakaze responsas pri la opinioni da artiklo-skribisti nek pri la verdicemeso di la texto di la artikli publikigita, ma sua autoro, qua oblige signatas singla artiklo sendita da lu por publikigo. Nula artiklo anonima publikigesos en Adavane!

Kunlaborez

Kunlaborez per sendar artikli en Ido, od en la Hispana pri Idala temi, a la Internet-ala postobuxo: idosocietohispana@yahoogroups.com . Adavane! havos irgakaze la yuro publikigar la sendita artikli o ne publikigar oli. Adavane! esas gratuita revuo, do Adavane! nulakaze pagos por artikli o verki sendita por publikigo, nam irgu ya acceptas sendar oli gratuite. Anke la redakteri multe prizus vua kritiki e sugestii.

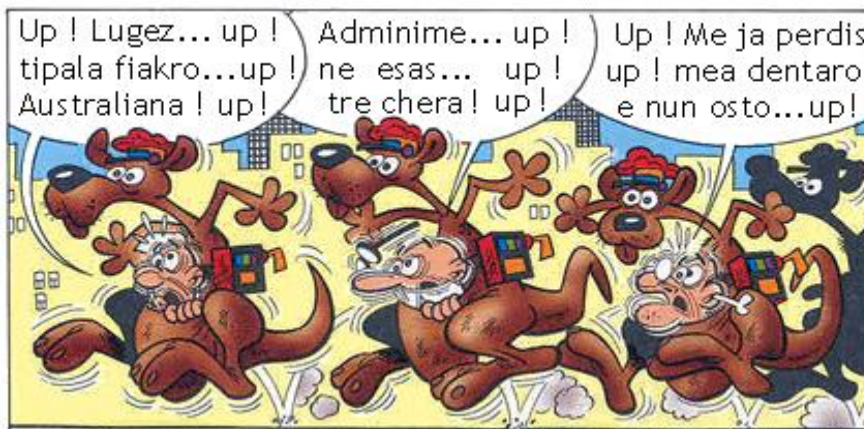
Ret-pagino di la Ido - Societo Hispana

IdoHispania <http://www.idohispania.org.es> esas ret-situo, en Ido ed en la Hispana, di qua skopo esas konocigar la linguo internaciona Ido a ti qui parolas la Hispana. La membri di la Ido-Societo Hispana intencas plubonigar la kontenaji (qualeso e quanteso) di ta ret-situo jus naskinta, e tarelate via opinioni e komenti sempre esos bonvena.

Publikaji

“Publikaji” (www.publikaji.tk) esas ret-pagino di la Ido-Societo Hispana. Voluntez enirar olu por trovar gratuita edituri: Adavane!, Kuriero Internaciona; podkasti che Radio-Idia Internaciona; pdf-libri, Ido-kursi, dictionarii, gramatiki, e c.

Kartuno

*Kartuno-texto
insertita da
Fernando Tejón,
ISH-ano.*

Kontenajo di la numero 16

Adavane.....	2
Kunlaborez.....	2
Ret-pagino di la Ido-Societo Hispana.....	2
Publikaji	2
Kartuno.....	2
Vorto da la editero.....	4
You Tube, vua televiziono.....	5
Benjamin Franklin.....	7
La faliita nukleo-fendado.....	9
Literaturo	11
1. Romeo e Julieta.....	11
2. Poemo: La saliki.....	44
3. La Odiseo, da Homeros.....	45
4. Lauso e Pulco volas mariajar.....	50
5. La vera amiko.....	51
6. Historio di la hundo di Brisquet.....	42
Gramatiko.....	53
Substantivigo di la adjektivo.....	53
Observeyo astronomiala.....	61
Ludeyo.....	63
1. Shako-Ludo: Mihail Botvinnik.....	63
2. Sudoku.....	64
3. Pentomino.....	65
Shinnosuke...!.....	67
Kartuno: Mortadelo e Filemono.....	70
Horoskopopo.....	71
Espritajeyo.....	72
Averto lektenda pri la autoro-yuri.....	73
Espritajeyo.....	73
Adio!.....	73

Vorto da la editero (Fernando Tejón)

*Kad itere nov tradukur
de ecelant verko nemortiv
da ta qua kreas domajiv
tradukurach kontre I kultur ?*

*Neacceptebla publikig !
dicas laute omna savoz
qui prefer nul plus kulturoz
tradukur sen lia korektig.*

*E me konkordas, es plu bon
irg lektajo bel polisit
kam da erori makulizit ;
irgaloke omnu sav lon.*

*Mea tre grand nekapables
lingual quan ya vi rikonoc
igas ke I kritiko feroc
ne esas tal ma pur veres.*

*Do, prego al lektaro I dal
qua despriz erorin trovar :
vi dev omna verki lektar
en lia linguo original.*

Artiklo da Fernando Tejón, ISH-ano.

You Tube, vua televiziono

La reto 2.0

La interreto progresas singladie. Ye ula yari ante nun, lu esabas nur utila por lektar teksti en ret-situi ed sendar e-posti. Ma dum la lasta yari, la maniero por uzar la interreto pokope chanjis ed ni ja povas agar plu kompleksa taski interretale: Gardar fotografuri, publikigar interesanta ligili, konsultar mapi, edc.

web2.0

Ica nova utensili ne supozas chanjo di teknologio, ma chanjo di konceptado. Reale nur chanjas la maniero por uzar la interreto, nulkaze la interreto ipsa. Exempli di ica nova utensili esas Flickr (<http://www.flickr.com>), servo por publikigar ed klasificar fotografuri, la ja konocata blogi, podkasti, edc. Ica nova maniero por uzar la reto ja nomesas da multi "reto 2.0".

Ma ja por ula sorto di interretala utensili, simpla chanjo di konceptado ya ne suficas, exemple la servi pri movanta imaji, la filmi. Ye dek yari ante nun multi pensis ad bona servo por gardar mikra filmi, ma la rapideso dil reti ed la kapaceso di la harda diski ne esabas suficanta.

Ed to esas YouTube (<http://www.youtube.com>), bona servo por gardar ed publikigar mikra filmi. Dum la lasta sis monati, la suceso di YouTube esis grandega, ed olua datumaro ja kontenas plura mili di filmi gratuite spektebla. Kad YouTube esos la fino dil televiziono ?

YouTube, facileso por spektar, facileso por publikigar

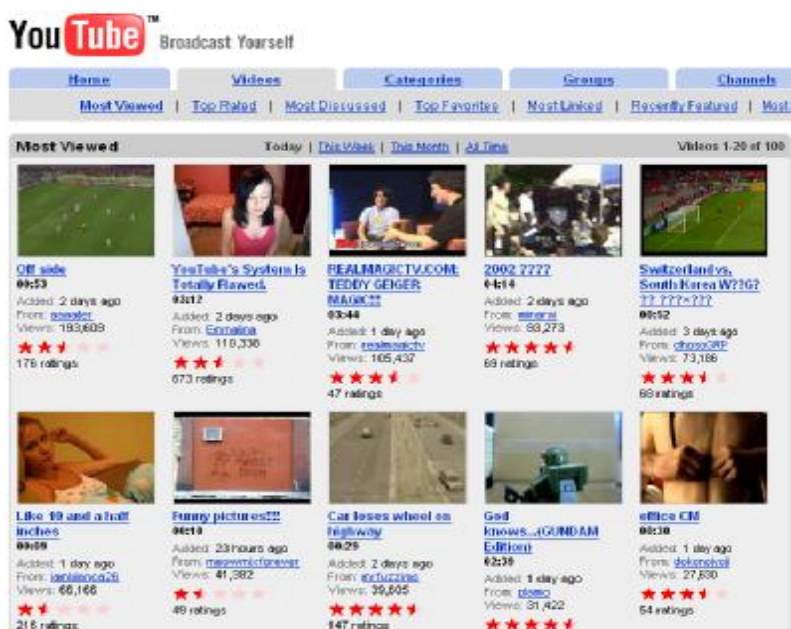
La motivo di la suceso di YouTube esas la facileso por spektar olua filmi nam nula programaro plusa esas bezonata. Nur nia kustumala navigilo suficas por juar la filmeti.

Trovar bona imaji en la grandega datumaro di YouTube esus neposibla tasko se la ret-situo ne havus povoza serchilo por selektar la filmeti quin ni volas spektar. Mem lu montras ad ni la maxim populara filmi, le maxim bona (segun la uzanti), edc.

Anke, irga vizitanto povas registrar lua uzantonomo en la servo ed tale, YouTube povos gardar lua preferata filmi, publikiganti, mesaji, multa altra preferaji.

Altra grava avantajo di YouTube esas la facileso por atachar olua filmi ad irga ret-situo. Irgu, sen ula konoceso pri kreado di interretala situi povas insertar filmi en lua personala ret-pagino per la simpla kopio dil *fontokodo quan YouTube remarkas.

Ed laste, YouTube ofras granda facilaji por publikigar filmi. Per la registrago di lua uzantonomo, irgu darfas adkargar la filmeti ad YouTube por la spekto da altra uzanti. Ed ica adkargo anke esas tre facila, sen plusa programaro, en la ipsa ret-situo di YouTube.

Por protektar la auro-yuri dil kontenaji, ne esas posibla adkargar filmi mezuranta plu kam dek minuti. Tale, ne esas posibla publikigar komercala filmi. Nur ula uzanti qui havas la rolo di direktanto povas publikigar longa filmi.

La famo arivas per YouTube

Ya YouTube ne esas la sola servo pri filmi ye la interreto. La povoza ed famoza kompanio Google, ofras samaspektanta servado nomesanta "Google Video" (<http://video.google.com>). Uli opinionas ke YouTube ofras la maxim bona servado ed altri dicas ke Google esa plubona. Singlu havas sua vereso. Ma certe, la servado qua sucesis esas YouTube.

Tale esas la suceso di YouTube ke ja existas personi qui esas famoza en landi nur por lua aparo en filmo di YouTube. En Usa ed Japonia (La landi qui adkargas la maxim nombro de filmi) existas plura exempli. Ma ica extraordinarajo anke eventas en Europa, exemple, en Hispania, la populara kantistulo "El koala", atingis la famo pos aparar en YouTube. Nula grava disko-kompanio publikigis olua kansono, ma pos lua aparo en YouTube, 2 milioni de personi askoltis la kansono dum nur 15 dii, ed nun "El koala" ja juas profitoza kontrato.

Star war kid original

Artiklo da Antonio Padilla, ISH-ano.

Benjamin Franklin

Il arachis la fulmino ek la cielo

300 yari ante nun naskis l'Americana natur-exploristo Benjamin Franklin

Denis Diderot admiris ilua "extraordinara praktikala sajeso". Immanuel Kant kvalifikis lu kom "moderna Prometheus". E mem Karl Marx eternigis lua nomo en la "Kapital" per la remarko, kom una dil unesma ekonomi il agnoskis "la naturo di la valoro" e kvalifikis la homo exakte kom "a toolmaking animal", animalo qua fabrikis utensili. On parolas pri l'Americana ciencisto e politikisto Benjamin Franklin, di qua la naskal-aniversario iteras nun ye la tricentesima foyo.

Naskita kom filiulo di ula kandelifisto en Boston, Franklin nur dum du yari frequentis la skolo. Pose il helpis en la butikio di sua patro e parlernis che sua fratulo James la mestiero di imprimisto. Ja lore il lektis pasionoze multe e preske sua tota pekunion il spensis por libri, tale plu

tarde il naracis en sua auto-biografio. La 15 yari evanta Franklin skribis sua unesma esayi por la jurnalio di sua fratulo, la "New England Courant", qui surprizis tam per humuro kam anke per brilado linguala.

En 1723 il establis su kom autonoma imprimisto ed editisto en Philadelphia, en ula urbo, qua divenabis centro kulturala di la Britana kolonii en nordala Amerika. Hike il fondis l'unisma prest-biblioteko di la mondo ed establis diskuto-cirklo, de qua plu tarde rezultis la "American Philosophical Society". Sub ula pseudonimo de 1732 til 1758 il editis la "Poor Richard's Almanack", analo kun konsili praktikala, en qua Franklin prizentis su anke kom pre-pensero dil adsupe aspiranta kapitalismo. Nam quale il aprobis diligenteso e spareso kom vertui homala, tale il kondamnis omna formi de neganteso: Ne perdez tempo, sempre okupesez pri kelko profitoza, renuncez omna neutila agado!" En 1744

joyigante sua sparema samlandani Franklin inventis furnelo, qua malgre min granda konsumo de brul-materio produktis plu multa kalorifiveso. Pose il turnis su vers l'explorado dil elektro. Nam per la Leidena botelo depos 1745 unesma-foye la ciencisti posedis aparato, en qua esis posibla amasigar elektro. Franklin experimentis multe per ol, il sugestis, ke elektro esas speco de liquidajo, qua fluas de la loko di plu alta a la loko di plu basa charjo, od altre dicita: de plus a minus. Hodie ni savas, ke la "liquidajo elektronala" konsistas ek elektroni, qui movas en l'inversa direciono kam Franklin

postulabis. Tamen anke pluse la fizikisti lasas fluar la fluo de plus a minus, nur li donas negativa charjo al elektroni por kompensar lia eroro. En la CGS-sistemo, qua en 1881 esis kreita, ma hodie ja esas obsolata, "Franklin" (Fr) esas l'unajo di la charjo elektronala.

Ante la spiritala kulturo la majoritato di la homi konsideris la fulmino kom avert-signo di deo, dume Franklin videskis en to fenomeno naturala ed en 1749 il enuncis unesma-foye la konjekto, ke fulmini esas nur grandega cintili inter la nubi e la tero. Por pruvar lo, segun samtempanala raporto di la "Pennsylvania Gazette", ye junio 1752 il exekutis spektakala experimento. Dum sturmo il acensigis kaito fixigite antee a la pinto fer-filo ed a to itere longa filaso-kordo. An l'infra extremajo di l'infiltrita kordo pendis klefo. Kande nun Franklin proximigis sua fingri a la klefo, pro la fulmino super-saltis cintilo, di qua l'elektron il direktis aden sua Leydena botelo. Vereso o legendo? Legendo, dicas ne poka historiisti. Nam la transmisita deskripto kontenas nombroza absurdaji, qui indikas, ke Franklin ne exekutis ica danjeroza experimento, ma nur preparis ol. Ica dubi esas konfirmita per la fakto, ke altra fizikisti dum la realigeso di simila experimento mortis.

Tamen Franklin esis justa, ke fulmini esas des-charji elektronala. En 1752 lo sugestis a lu la geniala ideo: Se sur alta edificio on instalus longa lingoto, di qua pinto kelke salias adsupre la tekto, povus la frapanta fulmino for-duktesar tra ula konduktilo aden la sulo. La para-fulmino esis inventita. "Il raptis ek la cielo la fulmino e de la tirano la cepstro". skribis la Franca financ-ministro Turgot plu tarde pri Franklin. Nam l'inventisto di la para-fulmino apartenis a la konstituc-patri di l'Unionita Stati di Amerika. Kune kun la futura US-prezidanti John Adams e Thomas Jefferson en 1776 il projetis e signatis ita famoza nedepend-deklaro, per qua la 13 Britana kolonii retraktis su de sua matro-lando.

En la sama yaro segun misiono di la kongreso Franklin voyajis a Paris por ganar Francia kom federuro-partenero dil Amerikani en la milito kontre Britania. Quale il sucesis forjar federuro inter la kortala oficistaro di Louis XVI. e l'Amerikana anti-monarkiisti, Lion Feuchtwanger deskriptas en sua romano "Die Füchse im Weinberg". Ye la 3esma di septembro 1783 Franklin certe festis sua maxim granda triumfo kom diplomacisto: Danke a lua penadi l'Unionita Stati e Britania desegnis paco-kontrato en Versailles. En la sequanta yaro en ula esayo unesmafoye il propozis l'instalo di la somero-tempo por segun sua filozofio di sparemeso ne dispar la precoza jorno-lumo.

Dum cirkum non yari Franklin restis en Francia, lore honorizita ed amita da la Franci il retro-vehis ad Amerika. Decidante il partoprenis ye la kreado di la konstituco dil Usa e divenis prezidanto di la "Pennsylvania Abolition Society", ula societo por l'aboliso di la sklaveso. Ye la 17esma di aprilo 1790 Franklin mortis en sua domo en Philadelphia. Il evis 84 yari.

Artiklo da Martin Koch, ek "Neues Deutschland". Tradukuro da G. Schlemminger.

La faliita nukleo-fendado

50 yari ante nun mortis la Franca atom-exploristino Irène Joliot-Curie.

L'unesma muliero, qua en 1903 recevis la Nobel-premio, esis Marie Curie. Kun lua spozulo Pierre el havis du filiini: Irène ed Eve. Dum ke Eve, la plu yuna de amba, sucesis kom publikistino, Irène studiis en Paris matematiko e fiziko. Pose el eniris la radium-instituto direktita da sua matro, ube el konoceskis la fizikisto Frédéric Joliot e mariajis en 1926. De la komenco l'explorist-gespozi direktis sua preferita intereso a la radio-aktiveso e talamaniere ad ula domeno, sur qua tatempe altra ciencisti ne plus expektis granda deskovraji.

Quale sen-reflekta esis ica dedukto, unesma-foye le Joliot-Curie pruvis en 1934. Li bombardis aluminio-folieto per alfa-partikuli (nuklei di helio) e produktis per to radio-aktiva izotopo di fosfo, qua kun duima vivo de skarsa tri minuti des-kompozesis a stabila izotopo di siliko. Pro ica des-kovro di la "radioaktiveso artificiala" en 1935 Irène Joliot-Curie e sua spozulo esis honorizita per la Nobel-premio por kemio.

Le Joliot-Curie

Ma ne nur en l'explorado, anke en la politiko Irène esis tre aktiva. El apartenis a la Partiso Socialista ed en 1936 da Leon Blum el nominesis en la sinistra popul-frontala governo kom statala sekretariino por cienco ed explorado. Unesmafoye muliero okupis ofico guvernala, quo esas tante remarkinda, nam lore la Franca mulieri posedis nek l'aktiva nek la pasiva elekto-yuro.

Niels Borh

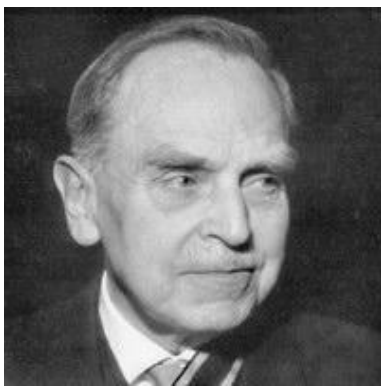
Pro elua sucesi ciencala en 1937 Irène recevis katedro en la Sorbonne. Tatempe precipue l'experimenti dil Itala fizikisto Enrico Fermi facis impreso inter l'experti. En 1934 Fermi komencabis radiizar la radioaktiva elemento uranio (ordinala nombro 92) per neutroni. Inter la reakto-produkturi ilu trovis ula elemento, quan il kom eka-renio (ordinala nombro 93) koordinis la tale dicita trans-uranii. Tamen ica interpreto di la fakti restis kontre-dicebla, e nome dubitesis impetue da la Germana kemiistino Ida Noddack. Ulte to ja en 1934 Noddack konjektis, "ke dum la bombardado di grava nuklei per neutroni ica nuklei dis-falas a plura plu granda fragmenti, qui advere esas izotopi di konocata, ma ne esas vicini di la radiizita elementi". Tamen nulu persequis ica ideo, nam ula fenduro dil atom-nukleo esis mem por la famoza Dana fizikisto Niels Bohr ne-posibleso.

Irène Joliot-Curie e sua kun-laborero Paul Savitch pensis anke tale. En 1937 sequinte Fermi li bombardis uranio per neutroni e produktis tala-maniere ula radioaktiva substanco kun duima vivo de 3,5 hori, qua similesis la relative lejera elemento lantano (ordinala nombro 57). Iritita da ica konstatajo la Franca esploristi retraktis lia rezultaji ed interpretis la 3,5-hori-substanco kom ula trans-uranio.

Anke en la Kaiser-Wilhelm-Institut por kemio en Berlin-Dahlem on serchis intense la super-grava elementi. Dum ke la kemiisti Otto Hahn e Fritz Straßmann ante omno exekutis l'experimentala labori, la fizikistino Lise Meitner okupis plu multe pri questioni teoriala. Tamen l'exploristi ne atingis la krizala punto. Ulte to en la somero 1938 Meitner esis koaktata refujar a Suedia pro la Judi-persekuto de le Nazi. Hahn e Straßmann, qui tamen durigis l'experimenti, en decembro 1938 konstatis, ke dum la bombardado dil uranio per neutroni genitesis l'elemento bario (ordinala nombro 56). L'amba kemiisti esis sen-helpa. "Forsan tu povas propozar irga fantazioza interpreto?", questionis Hahn ye la 19esma di decembro Lise Meitner, qua quik komprenis, quo eventabis. Lua kolegi fendabis l'uranio-nukleo a du partikuli. E quankam li aceptis ca interpreto unesme skeptike, ja ye 6esma di januaro Hahn e Straßmann publikigis lia rezultaji en la revuo "Die Naturwissenschaften".

Lise Meitner

Otto Hahn

Kelka monati plu tarde anke la nove des-kovrita trans-uranii divenis fumuro, quale Ida Noddack en la sama revuo notabis ne sen satisfaco. To signifikas tradukite: Fermi e sua kolegi konsideris la fend-produkturi di uranio false kom super-grava elementi. Cetere l'unisma vera trans-uranio des-kovresis dal US-fizikisti Edwin McMillan e Philip Abelson en Berkeley e baptitesis a la nomo neptunio. Tre granda esis la decepteso en Paris, ube Irène Joliot-Curie e Paul Savitch fallis la des-kovro di la nukleo-fenduro nur pro dikeso di haro. Nam verifiko di lia experimento rezultis: L'enigmatala 3,5 hori-substanco esabis reale ula lantan-izotopo.

Dum la duesma mond-milito le Joliot-Curie renunciis la publikigo di lia explor-rezultaji, pro to li timis, la Germani povus mis-uzar ti por la konstrukto di atom-bombo. En 1944 Irène kun lua amba filiini fugis aden Suisia. Frédéric iris aden la "sub-sulo". Kurte pos la fino di la milito l'explor-gespozi komisisis da Charles de Gaulle por la direktado di la Franca administraro por atom-energio. Ulte to kom direktistino di la Parisa radium-instituto Irène engajis en la paco-movemento e la feminista movemento, ed el luktis impetue kontre l'armizado nukleala di Francia.

Pro ca motivo e pro to, ke ye la komenco di la kolda milito el simpatiis kun la komunisti, en 1951 el revokesis de omna ofici politikala. Pose el devotesis specale a lua docado e dum 1955 kun-laboris ye la projeto di nova instituto por nukleo-explorado en Orsay proxim Paris, qua hodie apartenas a le duktanta en Europa. Til la fino Irène Joliot-Curie laboris relative ne-shirmate kun radioaktiva preparaji e pro to maladeskis pro grava radio-nocado. Ye 17esma di marto 1956 el mortis en Paris pro leukemio. El evis 58 yari e recevis, quale plu tarde anke lua spozulo, statala tombeyo.

Artiklo da Martin Koch, ek "Neues Deutschland". Tradukuro da G. Schlemminger.

Literaturo

1- Romeo e Julieta, da William Shakespeare.

Tragedio da la genioza plumo di William Shakespeare (1564 - 1616), reprezentita unesmafoye ye la duadek e nonesma di januaro 1595. Olua kin akti eventas dum quar dii en la urbo italiana Verona.

Malgre la existanta odio inter du nobela familii rivala, le Kapuleto e le Montesko, lia filii Romeo e Julieta interamoreskas e Frato Lorenzo sekrete mariajas li en lua celulo che monakeyo. La patro di la yuna spozino, ilqua savas nulo pri la mariajo, decidas mariajigar elu kun altra viro, la yuna Paris. Lo igas Julieta demandar helpo a la monakulo, ilqua donas a Julieta narkotajo qua igos elu aspektar mortinta dum quaradek e du hori. La falsa mortintino enterigesas en la tombeyaro familiala.

Sen tardeso Frato Lorenzo sendas mesajo-portisto por savigar omna eventaji da Romeo, qua esas en altra urbo, Mantua. Desfortunoze la mesajo-portisto ne povas enirar Mantua, izolita pro la mortigiva pesto. Romeo sucesas ekirar la urbo e servistulo informas lu pri la morto di lua spozino Julieta. Nur Julieta e la monakulo savas pri la falsa morto di la yunino, do Romeo, tote desesperita, kompras potent veneno, e kavalkante departas a la tombeyo di Verona. Ibe esas lua rivalo, Paris, qua savante nulo pri la sekreta mariajo portas flori por lua mortinta fiancicino. Pro insulti venas defio, duelo e la morto di Paris. Romeo kuras a la tombo di lua spozino, e lor vidar elu mortinta lu drinkas la veneno e mortas. Poka tempo pose Julieta vekas su e vidas la jacanta kadavro di lua spozulo. Nemediate elu komprenas omno e suocidas.

Ta tragedio, maestra verko, ne esas simpla laudo a la amoro, olu esas feroce kritiko a la amoro senraciona ed a la sensenca odio eterne su-plugrandiganta. Verko nemortiva, quale nemortiva esas la vicii homala videbla en olu.

Fernando Tejón, ISH-ano.

R o m e o e J u l i e t a

da

William Shakespeare

Tradukuro da Fernando Tejón

ROLARO

SKALA, Princo di Verona.
PARIS, familiano di la Princo.
MONTESKO.
KAPULETO.
OLDULO, onklo di Kapuleto.
ROMEO, filio di Montesko.
MERKUTIO, amiko di Romeo.
BENVOLIO, nevulo di Montesko.
TEOBALDO, nevulo di Kapuleto.
FRATO LORENZO, FRATO JOVANO, di la Ordeno di Santa Francisko.
BALTASAR, servistulo di Romeo.
SANSON, GREGORIO, servistuli di Kapuleto.
PETRO, servistulo di la mastrino di Julieta.
ABRAHAM, servistulo di Montesko.
APOTEKISTO.
TRI MUSIKISTI.
DU PAJI di Paris.
OFICIRO.
SPOZINO di Montesko.
SPOZINO di Kapuleto.
JULIETA, filiino di Kapuleto.
NUTRISTINO di Julieta.
CIVITANI di Verona.
USHERI, JENDARMI, MASKILIZITI, e c., KORO.

La ceno eventas en Verona e Mantua.

PROLOGO

Koro eniras ceneyo.

KORO.- En la belega Verona, ceneyo di ta eventi amorala, du nobela familii rivala, rivivigas anciena odio reciproka e makulizas kun inocenta sango la stradi di la urbo. En ta du familii genitesis du amoranti di qui fato enterigos la konflikti heredita. Amoro vundita ye morto ed extrema iraco patrara, olqua ne desaparos til la desfelica fino di la du filii, esos la temo di ta tragedio. Via atenco sucesos suplear irga mankajo di la tragedio.

Koro ekiras ceneyo.

AKTO UNESMA

CENO UNESMA

Publika placo di Verona.

Eniras ceneyon SANSON e GREGORIO, portanta espadi e mikra shildi.

SANSON.- Me promisas, Gregorio, ke ni ne esos vexata.

GREGORIO.- Pro ke ni ne esas vexebla.

SANSON.- Se onu vexas ni lore ni devas reaktar.

GREGORIO.- Yes, ma prudente.

SANSON.- Se ulu provokas me, nemediate me reaktas.

GREGORIO.- Ne esas tante facila provokar vu.

SANSON.- Facile provokas men aboyanta hundachi, to esas, le Montesko.

GREGORIO.- Provokero esas kurajoza se lu ne fugas... ma vu rapide fugas kurante...

SANSON.- Ta hundachi igas me saltar, mem se me vidas irgaloke viro o muliero di la Montesko-familio me acensas muri.

GREGORIO.- Ma lo esas stultajo ! Tale li vinkas vu; nur la senkuraja viri iras a la protektanta muri.

SANSON.- Vu esas justa. Esez la mulieri di le Montesko apud la muri e la viri sur la strado.

GREGORIO.- Ma la disputo ne esas inter la servisti ma inter nia mastri, le Kapuleto e le Montesko, do ni ne devas partoprenar...

SANSON.- Lo ne plus importas, me unesme batalios kontre la viri e pose me desaparigos la virganeso di la mulieri.

GREGORIO.- Ka virganeso o virgineso ?

SANSON.- Virganeso o virgineso, to ne plus importas; vu ja savas quale me esas...

GREGORIO.- Ed anke savos lon eli...

SANSON.- Kompreneble se ulo ne mikreskas; omni savas ke me ne havas stranja preferaji, me preferas karno kam fisho...

GREGORIO.- Altramaniere vu esus merlucho. Desgainizez vua espado nam venas a ni Montesko-familiani...

Eniras ceneyon ABRAHAM e BALTASAR.

SANSON.- Yen mea espado. Vu kombateskez e me protektos vua dorso.

GREGORIO.- Ka vu intencas fugar ?

SANSON.- Ka fugar ? No, tala ne esas mea intenco ma defensar vu.

GREGORIO.- Kun vu me sempre bezonas defenso.

SANSON.- Ni devas igar li komencar la disputo.

GREGORIO.- Kande li pasos apud ni, me ofensos li per grimacacho.

SANSON.- Ni videz ka li audacas reaktar. Me ipsa mokos li, e granda shamo se li toleras to !

ABRAHAM e BALTASAR pasas apud GREGORIO e SANSON.

ABRAHAM.- Ka vu mokas ni ?

SANSON.- Me esas mokanta...

ABRAHAM.- Ma ka vu mokas ni ?

SANSON.- (private a GREGORIO) Ka me agus legale se me respondas "yes" ?

GREGORIO.- (private a SANSON) Sendube no !

SANSON.- No, me ne mokas vi, ma me esas mokanta...

GREGORIO.- Ka vi intencas disputeskar ?

ABRAHAM.- Ka disputar ? No, ne esas tala mea intenco.

SANSON.- Ma se via intenco esas disputeskar me volunte helpos vi; me esas servistulo di mastro qua esas tam bona kam ilta quan vi servas.

ABRAHAM.- Ma sendube ne plu bona kam nia mastro.

SANSON.- Ma...

Eniras ceneyon BENVOLIO.

GREGORIO.- (private a SANSON) Dicez ke nia mastro esas plu bona kam lia mastro; videz, venas a ni familiano di nia mastro.

SANSON.- Hidalgo, nia mastro esas sendube plu bona...

ABRAHAM.- to esas mentiajo !

SANSON.- Se vi havas suficanta vireso nemediate desgainizez via espadi !
Gregorio, ne vu obliviez vua sekreta pintofrapo.

Komencas espado-kombato. BENVOLIO arivas apud la kombatanti.

BENVOLIO.- (*desgainizas lua espado*) Haltez la kombato, grupeto de stulti, vi esas kombatanta ma sen motivo !

Eniras ceneyon TEOBALDO.

TEOBALDO.- Pro quo esas vua espado sen gaino ? Benvolio, afrontez vua morto !

BENVOLIO.- Me intencas pacigar ta servisti. Gainizez vua espado o venez kun olu e pacigez ta kombatanti.

TEOBALDO.- E kun vua nuda espado en vua manuo vu audacas parolar pri paco ? Me odias ta vorto tante intense kam inferno ipsa, kam vu e le Montesko. Venez e luktez, senkuraja Benvolio !

*Komencas la lukto inter TEOBALDO e BENVOLIO.
Eniras ceneyon civitani di Verona, portanta ligna bastoni.*

CIVITANI.- Omni venez kun bastoni, halbardi, lanci e hakili ! Mortez le Kapuleto !
Mortez le Montesko !

Eniras ceneyon sioro KAPULETO ed ilua spozino.

KAPULETO.- Quo esas ta tumulto ? Donez a me mea espado !

SIORINO KAPULETO.- Gruchon e ne espadon vu bezonas !

Eniras ceneyon sioro MONTESKO ed ilua spozino.

KAPULETO.- Mea espado, mea espado, me volas mea espado ! Venas defianta Montesko kun lua espado !

MONTESKO.- Infama Kapuleto, permisez a me pasar !

SIORINO MONTESKO.- Nula pazi plusa !

Eniras ceneyon la PRINCO SKALA, kun lua eskorto.

PRINCO SKALA.- Rebelas submisiti ! Enemiki di la paco ! Sangiferi ! Ka vi esas surda ? Vi, sovaja animalo, qui extingas via fairoza iraco kun la reda liquido qua spricas de via tranchita veini ! Vi, nemediate jetez de via sango-makulizita manui

omna ocidiva armi e kun atenco askoltez la decido di via Princo ! Tri foyi pro ne importanta motivi, vi, le Kapuleto e le Montesko, sango-makulizis la stradi di Verona, ed igis lua habitantaro, mem le maxim olda, prenar kun lia senforca manui la halbarda oxidizita dum la antea paco-periodo, e bataliar pro la destruktoma odio existanta inter ta du familii. Se eventas nova disturbo, se la paco existanta en Verona perturbeskas, via vivo ipsa esos la preco pagenda. Nun omni dispersez. Vu, Kapuleto, venez kun me. Vu, Montesko, venez en la posdimezo a mea palaco; ibe me konocigos da vu mea lasta decidi. Omni dispersez, e morto-puniso por la desobediemi !

Omni ekiras ceneyon, ecepte MONTESKO, ilua spozino e BENVOLIO.

MONTESKO.- Qua rivivigis la anciena interdisputi ? Dicez a me, kara nevulo, ka vu esis hike ye la komenco di la disputo ?

BENVOLIO.- Kande me arivis, la servistuli di vua enemiko ja esis batalianta kontre le vua. Neutila esis mea esforti por pacigar la batalianti. Subite aparis Teobaldo kun lua minacanta espado desgainizita e lu furioze venis a me. La espada intershokis plurafoye, e la bruiso di fero kontre fero atraktis civitani qui anke batalieskis. Fine la Princo sucesis haltigar la batalio.

SIORINO MONTESKO.- E Romeo, ka vu vidis lu hodie ? Felicigas me ke lu ne partoprenis en la batalio.

BENVOLIO.- Ye un horo ante la aparo matinala di la rejo Suno tra la ora fenestri orientala, me esis promenanta, kun mea pensaji, en la bosko de sikomori qua esas ye la ocidento di la urbo. Ibe esis vua filio. Lor vidir lu me iris a lu, ma lon vua filio konstatis e lu departis a la profundaji di la bosko. Pro ke me savas ke ulafoye onu bezonas esar sola, me decidis ne akompanar ta qua ne bezonas plusa akompananto kam lua pensaji.

SIORINO MONTESKO.- Ibe onu vidas lu freque ye la matino, ilua lakrimi plugrandigas la roso matinala nam la nubi di lua sospiri plugrandigas la nubi cielala. Ma kande la suno, olqua omno gayigas, en la fora oriento tiras la obskura kurteni qua cirkondas la lito di la Auroro, mea melankoliema filio fugas la lumo, retrovenas a la hemo ed eniras ilua obskura chambro, kun omna fenestri klotita. Tale lu ekpulsas la lumo de lua chambro e kreas nokto artificala. Ilua stando tristigas me, ma se lua raciono ne sucesas dominacar ilua kaprici lore mea tristeso plugrandigeskus.

BENVOLIO.- Kara onklulo, ka vu konocas la motivo ?

MONTESKO.- Me nek savas nek povas imaginar olu.

BENVOLIO.- Ka vu ne questionis a lu pri to ?

MONTESKO.- Yes, ma nek me nek lua amiki sucesis tarelate. Ilua sentimentis esas sekreta por la cetera personi, lu esas lua unika konsilero. Lua tacemeso e rezervemeso celas lua sentimentis tam hermetike kam burjono interne devorita da

raupo celas olua sekretajo ante suno apertigar olu. Se me savus la motivo di lua chagreno lore me povus remediar lua maladeso.

ROMEO eniras ceneyo.

BENVOLIO.- Lu venas. Forsan lu savigos da me lua sekreto.

MONTESKO.- Me esperas ke lu fine konfesos. Ni departez, spozino.

Ekiras ceneyon MONTESKO e lua spozino.

BENVOLIO.- Bona matino, kuzo. Vu levis vu tre frue.

ROMEO.- Ka frua kloko esas ?

BENVOLIO.- Ye non kloki.

ROMEO.- Ho ! Quante lente pasas la trista tempo ! Kad esis mea patro ta qua rapide jus departis ?

BENVOLIO.- Yes. Quo tristigas e lente pasigas la tempo di Romeo.

ROMEO.- Indijar to quo gayigus e kurtigus olu.

BENVOLIO.- Kad amoranta ?

ROMEO.- Fatigita.

BENVOLIO.- Ka pro amoro ?

ROMEO.- Mea anmo esas fatigita pro la despia severeso di elua desprizo a me.

BENVOLIO.- Pro quo la amoro aspektas jentila ma agas kun tiraneso ?

ROMEO.- Pro quo la amoro, blinda segun la skriptisti, povas imperar obediar olua kaprici ? Ube ni dineos hodie ? Ha ! Dicez a me quo eventis hodie. No, no, dicez a me nulo, me ja savas quo eventis. Itere la odio apud la amoro; amoro kombatanta, odio amoranta; omno kreita de nulajo, rara konfuzeso di la naturo, kaoso senforma, pezoza lejeroso, forta e debila, fumuro e plombo, fairo ek glacio, saneso mortanta, dormo vekanta... E me sentas ta amoro qua nulo sentigas da me. Ka vu ridas ?

BENVOLIO.- No, kara kuzo, tote kontree me ploras.

ROMEO.- Ma pro quo, anmo nobla ?

BENVOLIO.- Pro ke esas desesperita vua anmo.

ROMEO.- Tale esas la amoro. Mea chagreno plugrandeskas pro ke anke vu sentas mea angoro. La amoro esas fairo rivivigita da suflanta suspiro, fairo cintilanta en la okuli di la amoranti, torento exterfluanta da lakrimi. Quon me povus dicar pluse pri olu ? Olu esas foleso bone judikanta, bitrajo venenaganta dolceso komfortigiva. Restez hike ed adio, kuzo mea.

BENVOLIO.- Vartez, me volas akompanar vu. Neyusteso esus se vu departas ed abandonas me hike.

ROMEO.- Ba ! Me ne esas hike, la autentika Romeo esas altraloke.

BENVOLIO.- Dicez a me la nomo di vua amorantino.

ROMEO.- Ka vu volas audar jemado ?

BENVOLIO.- Ka jemado ? No, dicez formale a me elua nomo.

ROMEO.- ...ka dicez formale ? Ho, quante kruela expresuro ! Demandez testamento a sufranta malado. Serioze, kara kuzo, me amoras muliero.

BENVOLIO.- Ton me komprenas.

ROMEO.- Me amoras belega muliero.

BENVOLIO.- Amorar belega muliero ne esas desfacila.

ROMEO.- Nula facileso. Elu esas plu prudenta kam la chasistino Diana, la flechi di Cupido ne sucesas atingar elua kordio, protektita da chasta kuraso. Diskurso amoral ne sucesas vinkar elu, nulatempe cedas a la atakanta okuli nek sukombas a la povo di la flava metalo olqua vinkas mem santuli. Elu esas richa pro ke elu esas bela; lua unika povreso esas ke lua morto anke desaparigos lua perfekteso.

BENVOLIO.- Do kad elu promisis a Deo vivar chaste ?

ROMEO.- Yes, e ta sparemeso omno bona disipigas, elu celas lua beleso olquan nulu darfas juar. Elu ne meritas la premio di la Cielo, nam lua prudenteso relate lua beleso desespereskas me. Elu promisis amorar nulu, ed elua promiso igas me vivar mortanta.

BENVOLIO.- Aceptez mea konsilo, ne plus pensez pri elu.

ROMEO.- Savigez da me quale ne plus pensar.

BENVOLIO.- Liberigez vua okuli, kontemplez altra belini.

ROMEO.- Tale elua beleso esus plu brilanta a mea okuli. La nigra maskili qui karezas la vizajo di la bela mulieri grandigas elia celita beleso. Nula blindo oblivias la trezori quin lua okuli juis ante blindeso. Montrez a me belega muliero,

ed elua beleso simple memorigos da me la perfekteso di la beleso di mea amorantino. Vu ne povas docar a me quale obliviar. Adio.

BENVOLIO.- A vu me promisas sucesar ye ta docado.

Ekiras ceneyon BENVOLIO e ROMEO.

AKTO UNESMA

CENO DUESMA

Strado di Verona.

Eniras ceneyon KAPULETO, kompto PARIS e SERVISTULO di KAPULETO.

KAPULETO.- Montesko e me devas obediar la sama legi, sub la minaco di la sama puniso. Ni ja esas evoza, e lo ne desfacile devus permisar a ni vivar en paco.

PARIS.- Via nobeleso ne esas diferanta, do esas lamentinda via duranta deskonkordo. Quala esas vua respondo a mea peticiono ?

KAPULETO.- Me ja respondizis olu. Mea filiino esas tre yuna, jus konoceskas la mondo. Elu nur evas dek e quar yari, do pro lua nematureso nun elu ne esas pronta por mariajesar ma ye du yari pos nun.

PARIS.- Altra yunini, mem min evoza kam vua filiino, ja esas felica matri.

KAPULETO.- La arbori tro yuna ne bone fruktifas. Elu esas mea unika espero en la vivo, altra esperi desfortunoze enterigesis. Ma irgakaze, Paris, savigez da elu vua intenco amoral. Elu esas la unika mastro di elua sentiment, do se elu aceptas vu anke me senrestrikte aceptos vu. Mea intenco esas permisar elu libere selektar irga kurtezanto apartenanta la sama sociala klaso. Hodie nokte eventos la kustumala singlayara festo che me. Omna mea amiki asistos la festo, kompreneble anke vu esas tala, do voluntez asistar la festo che mea modesta hemo. Vu spektos steli di tero plu brilanta kam olti di cielo. Me esas en la kolda vintro di mea vivo, ma vu, en la vigoroza printempo di la vua, juez che me la beleso di la yunini asistanta; e selektez la maxim perfekta. Forsan lor detaloza exameno, la beleso di mea filiino ne plus esas atraktiva a vu. Venez kun me. Vu (*a la servistulo*) parkurez omna stradi di Verona e serchez omna personi di qui nomi me skribis en ta papero. Savigez da li ke hodie nokte li esas invitita asistar festo che me.

Ekiras ceneyon KAPULETO e PARIS.

SERVISTULO.- Me serchez ta personi ! Omnu savas: shuifisto apud lua stof, talioro apud lua shuoformizilo, peskisto apud lua brosil, piktisto apud lua peskoreto e me devas serchar personi di qui nomi esas en papero ma sen savar lektar ta skribita nomi. Helpez men la savozi !

Eniras ceneyon BENVOLIO e ROMEO.

BENVOLIO.- Silencez ! Fairo extingas altra fairo, doloro desaparigas altra doloro, anciena chagrenon obliiigas nova. Nova amoro povas kuracar la maladeso di anciena amoro.

ROMEO.- Kataplasmo risanigas.

BENVOLIO.- Quon olu risanigas ?

ROMEO.- Vunduri di gambo.

BENVOLIO.- Ma Romeo, ka vu foleskas ?

ROMEO.- Ka fola ? Mea manui e pedi esas kordoligita quale olti di folo, me esas enkarcerigita, hungroza, flogita, tormentita, e... Saluto, amiko (*a la servistulo*).

SERVISTULO.- Saluto, Deo benedikez vu. Ka vu savas lektar, hidalgo ?

ROMEO.- Certe yes.

CRIADO.- Yen rarajo ! Ka vu savas lektar skriburo ? Ka vu savas lektar ta nomi ?

ROMEO.- Se esas bona la kaligrafuro ed en nia linguo.

CRIADO.- Ka vere ? Deo protektez vu !

ROMEO.- (*Lektanta la nomi.*) "Sioro Martino, spozino e filiini. Komto Anselmo e lua bela fratini. Vidvino di sioro Viturbio. Sioro Piacenco e lua charmiva nevini. Mercurio e lua frato Valentino. Mea onklo Kapuleto, spozino e filiini. Mea bela nevino Rosalina, Livia. Sioro Valentio e lua kuzulo Teobaldo. Lucia e la sempre gaya Helena." Ecelanta amikaro. Quon lu devas asistar ?

SERVISTULO.- Adibe.

ROMEO.- Adube ?

SERVISTULO.- A la hemo di mea mastro.

ROMEO.- A quala hemo ?

SERVISTULO.- Ad olta di mea mastro.

ROMEO.- Me devus unesme questionar ilua nomo.

SERVISTULO.- Me savigos da vu ilua nomo. Mea mastro esas la jeneroza e richa Kapuleto, e se vu ne esas familiano di le Montesko, voluntez venar a la festo e drinkez ibe vino. Deo protektez vu.

SERVISTULO ekiras ceneyo.

BENVOLIO.- En la tradicionala festo di Kapuleto esos vua amatorino, la bela Rosalina, kun la maxim admirata belini di Verona. Vu asistez la festo, e vua okuli povos komparar elu kun altra belino quan me montros a vu, e nemediate to quo esis cigno ne plus esos tala ma korvo.

ROMEO.- La santeso di mea amoro ne permisas ta trahizo. Bruleskez mea lakrimi e divenez flami mea okuli se audacas esar tante hereziana. Ka muliero plu bela kam elu ? Mem suno, qua omno vidas, nulatempe vidis beleso plu granda de la kreado di la mondo.

BENVOLIO.- Elu esas bela pro ke vua okuli regardas nula altra belino, ma se vua okuli esas yusta balanco lore irga yunino, quin me montros a vu en la festo, esos plu brilanta kam la muliero qua nun blindigas vua okuli.

ROMEO.- Me iros adibe, ne por admirar elti quin vu laudas ma por juar la splendideso di mea amatorino.

Ekiras ceneyon BENVOLIO e ROMEO.

AKTO UNESMA**CENO TRIESMA**

En la hemo di le KAPULETO.

Eniras ceneyon SIORINO KAPULETO e la NUTRISTINO.

SIORINO KAPULETO.- Nutristino, ube esas mea filiino ? Elu venez.

NUTRISTINO.- Helpez me mea konocata pacienteso dun dek e du yari. Me ja advokis elu. Blanka kolombo ! Fluganta papiliono ! Ye la nomo di Deo, ube esas ta puerino ? Julieta !

JULIETA eniras ceneyo.

JULIETA.- Qua advokas me ?

NUTRISTINO.- Vua matro.

JULIETA.- Hike me esas, siorino, quon vu deziras de me ?

SIORINO KAPULETO.- Ni devas parolar pri... Nutristino, ekirez la chambro, Julieta e me devas konversar... Nutristino, retrovenez. Me volas ke vu askoltez la konversado. La evo di mea filiino esas tre importanta, esas la evo por mariajesar.

NUTRISTINO.- Certe. Me savas elua evo mem en hori.

SIORINO KAPULETO.- Ankore lu ne evas dek e quar yari.

NUTRISTINO.- Me parias dek e quar ek mea denti... aye ! me nur havas quar denti... ke ankore lu ne evas dek e quar yari. Quanta dii mankas til la fino di la monato julio ?

SIORINO KAPULETO.- Du semani.

NUTRISTINO.- Esez para o nepara la lasta dio di julio, ta dio esas la dek e quaresma aniversario di elua nasko. Ye la nomo di Deo qua plenigas de paco la anni ! Anke samevus mea Suzana. Desfortunoze Suzana esas en la cielo, me ne meritis tante granda feliceso. Ma me esis dicanta ke ye la lasta nokto di julio, ye la dio di la anjeli, Julieta eveskos dek e quar yari. Sendube ! Me memoras lo tre bone ! Ye dek e un yari ante nun, kande eventis la tertremo, me ablaktis elu, lon me ne povas obliviar. Sub la sunolumo, apud la kolombeyo, me esis sidanta e me impregnis mea mamopinti kun suko di aloo. Vu e mea mastro esis en Mantua, me bone memoras omno. E kande elu savuris la bitreso di la aloo-suko di mea mamopinti, lu nemediate iraceskis kontre me ! Mem la kolombeyo tremeskis ! Ja pasis dek e un yari de ta dio. Elu esis kapabla staceskar, mem kurar... malgre ula mispazi. Fakte ye la antea dio mispazo faligis elu, e la frapo kontre la sulo aparigis influo sur elua fronto. Mea spozulo, esez lu kun Deo en la cielo, helpis elu staceskar, e dicitis ad elu: "He, vu falis kun vua fronto kontre la sulo, ma ye ula yari pos nun vu falos kun vua dorso kontre la sulo; ka no, kara Julieta ?" E, Santa Virgino, la kandida infanteto ne plus ploris e respondis "yes" dum ke kun lua mikra manui visheskis la lakrimi. La tempo divenigas la joki a veraji. Mem se me vivus dum yarmilo me ne povus obliviar lo. "Ka no, kara Julieta ?" ilu dicitis, e la plorinta infanteto respondis "yes".

SIORINO KAPULETO.- Suficanta. Voluntez ne plus parolar.

NUTRISTINO.- Yes, mea mastrino. Ma neeviteble me rideskas lor memorar ke elu dicitis "yes", kun influo tam granda kam hanin-ovo sur elua fronto. Elua plorado esis nekonsolacebla. "He, vu falis kun vua fronto kontre la sulo, ma ye ula yari pos nun vu falos kun vua dorso kontre la sulo; ka no, kara Julieta ?" dicitis mea spozulo, ed elu cesis la plorado e respondis "yes".

JULIETA.- Me suplikas ke vu ne plus parolez, nutristino.

NUTRISTINO.- Ssst...! Me ne plus parolos. Deo favorez vu, nam vu esas la puerino maxim bela ek omna quin me alaktis dum mea vivo. Nula plezuro esus plu granda a me kam vidar vua mariajo-dio.

SIORINO KAPULETO.- Pri mariajo me intencis parolar. Dicez a me, filiino mea, quon vu opinionas pri mariajar ?

JULIETA.- Ankore me ne revis pri ta honoro.

NUTRISTINO.- Honoro ! Se me ne ne esus vua nutristino me pensus ke vu ne mamosugis lakto ma diskreteso e sajeso.

SIORINO KAPULETO.- Vu ja devas pensar pri mariajar. Hike, en Verona, esas nobela mulieri, mem plu yuna kam vu, elqui ja genitis filii. Me genitis vu kande me evis la sama nuna evo di vu. Rezume, la jentila Paris deziras mariajar kun vu.

NUTRISTINO.- Kara puerino, quante bona kurtezanto ! Ilu esas la perfekteso ipsa.

SIORINO KAPULETO.- La printempo di Verona ne havas floro plu bela.

NUTRISTINO.- Floro, certe floro printempala !

SIORINO KAPULETO.- Quon vu opinionas ? Ka vu povos amarar lu ? Hodie nokte vu povos vidar lu dum la festo. Vu povos lektar en la libro di lua vizajo ilua amoro a vu. Atencez la perfekteso di la traiti di lua vizajo. E se vu vidas ulo konfuza en ta libro di amoro, lore ilua okuli klarigos vua dubiti. Ma ta belega libro bezonas belega kovrili por atingar la perfekteso. Onu kreis maro por la fishi, ed onu kreis ora agrafu por valoroza libri. Omna ilua vertui esos anke le vua. Nulon vu perdos se vu mariajas kun lu.

NUTRISTINO.- Ka perdar ? No, perdar nulo ma ganar !

SIORINO KAPULETO.- Dicez a me ka vu povos amarar Paris.

JULIETA.- Supozeble yes, se la regardo igas me amarar lu. Ma mea okuli regardos lu kun la intenseso quan permisos mea obediemeso a vu.

Eniras ceneyon SERVISTULO.

SERVISTULO.- Ja venas la invititi a la festo. La supeo esas pronta ma onu advokas vu e vua filiino. En la koqueyo onu maledikas la nutristino. Omno esas pronta. Me suplikas ke vu venez.

SERVISTULO ekiras ceneyo.

SIORINO KAPULETO.- Ni irez. Julieta, komto vartas vua arivo.

NUTRISTINO.- Ni irez ! Juez la nokti !

La mulieri ekiras ceneyo.

AKTO UNESMA

CENO QUARESMA

Sur la strado.

Eniras ceneyon ROMEO, MERKUTIO, BENVOLIO, kun maskili e torchi acendita.

ROMEO.- Ka ni diskursas quale kustumale agas ti qui sen invito asistas festo o ni eniras direte ?

BENVOLIO.- Hodie ta ceremonio preske obliviesis. Ni ne bezonas Cupido kun bendo blindiganta lua okuli, portanta arko e pavoriganta yunini, nek pronuncar neutila diskurso memorigita. Ni ne devas atencar lia opiniononi. Simple ni dansez e pose ni departez.

ROMEO.- Donez a me torcho. Me ne volas dansar. Ta qua esas en la obskureso bezonas lumo.

MERKUTIO.- No, no, Romeo, vu devas dansar.

ROMEO.- Certe no. Vua shui havas lejera suoli apta por dansar, ma me ne povas separar mea pedi de la sulo pro la enorma pezo di mea anmo.

MERKUTIO.- Demandez la ali a Cupido ed oli separos vu de la sulo.

ROMEO.- Lua flecho esas stekita en mea kordio e tale lua ali ne povas separar me de la sulo nek flugigar me super mea chagreno. La pezo di la amoro aplastas me.

MERKUTIO.- Pezoza kargajo esas la delikata amoro.

ROMEO.- Ka delikata la amoro ? Olu esas harda, aspera, violenta e pikas quale karduno.

MERKUTIO.- Se la amoro esas severa a vu lore esez vu severa ad olu; se olu vundas vu lore vundez olu e fine olu aceptos olua desvinko. Donez a me maskilo por celar mea vizajo. Maskilo sur altra maskilo !

BENVOLIO.- Frapez la pordo. Kande ni esos en la domo ni dansez.

ROMEO.- Donez a me torcho. Mea akompananti karezez kun lia pedi la tapisi, me obedios la anciena proverbo: "maxim bona pleanto esas la observanto"; tale me povos observar omno sen pliar rolo.

MERKUTIO.- Ni ekirigos vu de la fango amoralu ube vu esas misinkita. Venez, lumo extingeskas !

ROMEO.- To ne esas verajo.

MERKUTIO.- Dum ke ni disipas nia tempo kun vana vorti, la fairo di la torchi extingeskas. Komprenez to quon me volas dicar a vu.

ROMEO.- Ka vu volas dansar ? Ka nia agado esas sencoza ?

MERKUTIO.- Ka vu dubitas ?

ROMEO.- Dum la pasinta nokto me sonjis.

MERKUTIO.- Anke me sonjis dum la nokto.

ROMEO.- Quon vu sonjis ?

MERKUTIO.- Ke omna sonji esas fiktiva.

ROMEO.- No, pro ke sonji sempre montras la vereso.

MERKUTIO.- Sendube dum la nokto la rejino di la feini, Mab, vizitis vu. Elu esas tam mikra kam gemo di fingroringo di administristo. Adsur la nazo di la dormanti elua karoso, mishelo di avelano vakuigita da skurelo, tiresas da mikrega kavali; gambi di aranei esas la roto-radii, jungaji kreita da silko-raupo, flogili ek ostro di grilio ed araneo-reto, e moskito min granda kam truo di agulo e metanta nigra livreo esas la veturisto. Ta karoso voyajas dum la nokto adsur la kapi di la vunditi da flechi da Cupido e sonjigas da li vanaji amorala, trairas la genui di la kortani e sonjigas da li reverenci, voyajas adsur la labii di yunini e sonjigas da li kisi da amasantuli, anke voyajas adsur la nazi di la povri e do li sonjas pri ekterigar trezori. Elu frapetas kun kaudo di porko orelon di sacerdote, e lu sonjeskas pri nova ed importanta parokiala kirko. Elu proximigas su a la kolo di soldato qua do sonjas pri vinkar e senkapigar enemiki kun akutigita espado di Toledo til ke tamburagado vekigas lu, qua tresayita pregeskas ed itere dormeskas. Elu, Mab, anke esas ta qua dum la nokto tresigas la krino di la kavali, igas la koboldi despektar la dormanti e vekigas impura pensaji en la mento di dormanta virgini. Elu esas ta qua...

ROMEO.- Tacez, Merkutio, tacez ! Ne durez ta parolado impertinenta.

MERKUTIO.- Certe me parolas pri sonji, olqui esas filii di ociema cerebro e li naskas de la fantazio qua esas tam lejera kam la aero, e tam variebla kam vento qua portanta kolda aero nordala subite chanjas la direciono e venas de sudo portanta varmeso.

BENVOLIO.- Ta venti distraktas ni, e ni ne devas arivar kun tardeso.

ROMEO.- Tre frue, me dicus. Me suspektas ke la steli di la cielo celas surprizo por me, la festo di ta nokto esas la komenco di mea fato olqua proximigos la fino di mea vivo kun la vizito di la nigra morto qua interruptos mea neutila existo. Ma ta qua guidis til nun mea vivo guidez me dum ta nokto. Adavane, mea amiki !

BENVOLIO.- Komencez tamburagado !

ROMEO, MERKUTIO e BENVOLIO ekiras ceneyon marchoganse.

AKTO UNESMA

CENO KINESMA

Salono che le KAPULETO.

SERVISTULI eniras ceneyo portanta tuki.

SERVISTULO 1.- Ube esas Kasrolo qua lavas nek pladi nek manjilaro.

SERVISTULO 2.- Quante tristigas me vidar la politeso en poka manui e pluse desneta.

SERVISTULO 1.- Ektirez la benki, anke la pladomoblo, atencez la arjentaji. Vu ne obliviez gardar porciono di la kuko quan me manjos pose. Dicez a la disto ke permisez Helena e Suzana, la muelistino, enirar la domo. Kasrolo !

SERVISTULO 2 ekiras ceneyo.

SERVISTULO 1.- Antonio ! Kasrolo !

Eniras ceneyon SERVISTULI 2 e 4.

SERVISTULO 3.- Ni ja esas hike.

SERVISTULO 1.- Onu advokas e riadvokas vu de la salono.

SERVISTULO 4.- Ne esas posibla esar samatempe en du diferanta loki. Kurajo, kompani ! Venez la feliceso, la maxim laborema ganos premio.

La SERVISTULI ekiras ceneyo.

Eniras ceneyon KAPULETO, SIORINO KAPULETO, JULIETA, TEOBALDO, NUTRISTINO, omna invititi e la maskilizita ROMEO, BENVOLIO e MERKUTIO.

KAPULETO.- Kordiale me bonvenas vi omna ! La lejera pedi di ta yunini invitas vi a la danso, do dansez ! Qua ne volas dansar ? Sendube elti qui ne danseskas esas pro defekti di lia pedi, ka no ? Ye multa yari ante nun anke me ipsa uzis la maskilo dum la danso, e susuris flativa vorti a la oreli di bela yunini. Ma la tempo pasas neeviteble e velkigas fresha flori. Muzikisti, pleez via instrumenti. E la yununi danseskez ! (*komencas la muziko e la danso*). Plusa lumo, kerli. Forirez la tabli. Extingez la fairo di la herdo, la aero esas tro varma. He, quante vu juas la danso ! Portez stulo por mea kuzo, ni ne havas forci por la danso. Sideskez, kuzulo. Quanta tempo pasis de nia lasta danso kun maskilo ?

KUZULO di KAPULETO.- Santa Virgino ! Plu kam triadek yari.

KAPULETO.- Ho, no ! Ne pasis tanta tempo... En la mariajo di Lucencio, en la Pentekosto, ye duadek e kin yari ante nun. Olta esis la lasta foyo.

KUZULO di KAPULETO.- No, plusa tempo, kuzo, lua filiulo ja evas triadek yari.

KAPULETO.- Quo ? Ma se ye du yari ante nun lu ankore esis kindo...

ROMEO (a SERVISTULO).- Qua esas la muliero di qua manuo beligas olta di ta kavaliero ?

SERVISTULO.- Me ne konocas elu, sioro.

ROMEO.- La brilo di elua vizajo mikrigas olta di suno ! Nia tero ne meritas tante bela habitanto. Elu esas blanka kolombo apud nigra korvi. Lor la fino di la danso kun ta kavaliero, me iros ad elu e me prenos elua manuo kun la mea. Ka me savis quo esas vera amoro ? Sendube mea anciena amoro ne esis vera amoro. Ka mentias mea okuli a me ? Til nun oli nulatempe vidis beleso tam granda kam ta.

TEOBALDO.- Pro ilua voco semblas a me ke lu esas Montesko-familiano. (A *servistulo*) Portez espado a me. Ma, quale ta infamo maskilizita audacas esar en nia solena festo ? Me promisas, ye la honoro di mea mortinta familiani, nemediate mortigar lu, lo nulakaze esus krimino.

KAPULETO.- Quo eventas, nevulo ? Pro quo vu iraceskas ?

TEOBALDO.- Onklo, ta viro esas Montesko-familiano, do enemiko nia; trublero qua intencas mokar nia festo.

KAPULETO.- Ka lu ne esas la yunulo Romeo ?

TEOBALDO.- Certe, la infama Romeo.

KAPULETO.- Esez kalma; lu esas perfekta kavaliero, omna habitanti di Verona konocas lua nobleso e politeso. Mem se onu ofrus a me omna trezori di nia urbo me ne permisus esar despolita a lu hike, che me. Do obliviez vua iro. Lo esas mea decido, e se vu respektas me lore obediez olu. Efacez la iraco de vua vizajo, ed esez polita, iraco ne esas bona akompananto por festo.

TEOBALDO.- Iraco esas justifikebla se abjekta persono eniras nia hemo. Me ne toleras lo !

KAPULETO.- Vu toleros lo. Me imperas ke vu tolerez lo. Me esas la autoritato che me. Ye la nomo di Deo ! Ka despoliteso ad invititi che me ? Nulakaze ! Esez kurajoza heroo altraloke, ma ne koram mea gastis.

TEOBALDO.- Ma, kara onklo, lua prezenteso insultas nia familio.

KAPULETO.- Forirez. Vu esas senshama yunulo. Vua desobediemeso future atraktos fato a vu, ne obliviez mea vorti. Plusa lumo ! Dansez, amiki !

TEOBALDO.- Omna mea muskuli tremas pro la lukto inter mea iraco e la kalmigo da mea onklo. Nun me departas, ma insulto quan hodie me ignoras, future produktos desfeliceso.

TEOBALDO ekiras ceneyo.

ROMEO.- *(Prenanta manuo di Julieta)* Se mea manuo jus profanacas dea altaro lore kiso da mea boko di shamita pilgrimanto efacos la makulo di mea audacajo.

JULIETA.- Kara pilgrimanto, ne reprochez vua manuo pri olua sincera fervoro. Pilgrimanto nur devas kisar manui di santo.

ROMEO.- Ma, ka santi ne havas boko same kam pilgrimanti ?

JULIETA.- Yes, ma la labii di pilgrimanto esas por pregar.

ROMEO.- Do, santa mea, mea labii pregez dum ke suplikas kiso.

JULIETA.- Santi askoltas kun sereneso supliki satisfacebla.

ROMEO.- Lore askoltez kun sereneso la prego di mea labii dum ke le vua purigas me. *(Ilu kisas elu).*

JULIETA.- Ma vua purigo lasas en mea labii traci di vua peko.

ROMEO.- Ka peko da mea labii ? Li repentas lia kulpo kun altra kiso. *(Itere lu kisas elu).*

JULIETA.- Vua kisi esas plena de santeso.

NUTRISTINO.- Julieta, vua matro advokas vu.

ROMEO.- Qua esas vua matro ?

NUTRISTINO.- Ma, yuna viro, elu esas la mastrino di ta domo, ed elu esas bona, prudenta e vertuoza. Me alaktis elua filiino, ta qua kelke esis parolanta kun vu. Multa pekunion devos havar ta qua intencos mariajar kun elu !

ROMEO.- Do kad elu apartenas a Kapuleto-familio ? Trista fato !

BENVOLIO.- Ni departez, festo fineskas. Omno bona poke duras.

ROMEO.- Vu esas justa, e lon me sendube regretas.

KAPULETO.- Ma, kara amiki, ka vi volas departar? Vartez mikra desero... *(Ulu susuras ulo an la orelo di Kapuleto).* Ka vi departas ? Lore me devas gratitudar la asisto de omna invititi. Bona nokto ! Portez torchi adhike, ni bezonas plusa lumo. Ni omna devas repozar, do ni irez dormar.

Omni ekiras ceneyo, ecepte JULIETA e NUTRISTINO.

JULIETA.- Venez a me, nutristino, qua esas ta kavaliero ?

NUTRISTINO.- Lu esas la seniora filiulo di olda Tiberio.

JULIETA.- E qua esas ta qua trairas la ekiro-pordo ?

NUTRISTINO.- Se me ne eroras lu esas Petrucio.

JULIETA.- E ta qua sequas lu... ta qua ne dansis ?

NUTRISTINO.- Me ne konocas lu.

JULIETA.- Questionez ulu pri la nomo di ta yuna viro. Se lu ja esas mariajita lore tomo esos mea lito spozala.

NUTRISTINO.- Ilua nomo esas Romeo, e lu esas Montesko-familiano, la unika heredanto di ta infama familio.

JULIETA.- Amoro naskinta de odio ! Kun tardeso me vere konocas lu ! Volas mea nigra fato ke me konsakrez mea amoro a la unika viro quan me devas odiar.

NUTRISTINO.- Quon vu dicas, Julieta ?

JULIETA.- Versi quin yunulo recitis dum danso.

Onu advokas JULIETA de altra chambro.

NUTRISTINO.- Onu advokas vu. Elu ja iras adibe, elu ja iras adibe. Irez, Julieta, ja omna invititi departis.

AKTO DUESMA

Koro eniras ceneyo.

KORO.- Anciena amoro mortas en la pektoro di Romeo, sremplasia da nova amoro. La lumo di Julieta eklipsas la beleso di la antea mastrino di la kordio di la yuna viro. Romeo ja amoresas ed esas amoranto: sorcado dum regardo inter lia okuli unionigis li. Ilu suplikas amoro de enemika raso, elu vidas en angelo di Romeo la saporosa amoro. Nek ilu nek elu povas libere dissavigar lia sentimentis, ma la amoro sempre sucesas trovar la apta voyo por vinkar la defacilaji kun la dolceseso.

Koro ekiras ceneyo.

CENO UNESMA

*Publika placo, proxim gardeno di le KAPULETO.
ROMEO eniras ceneyo.*

ROMEO.- Pro quo me devas ekirar ta domo se mea kordio restas inter ta muri, e mea inertia korpo retrovenas por serchar lua centro ?

*ROMEO ekiras ceneyo.
Eniras ceneyon BENVOLIO e MERKUTIO.*

BENVOLIO.- Romeo ! Kuzo Romeo ! Romeo !

MERKUTIO.- Sendube la sajeso konsilis lu irar a lua hemo por dormar.

BENVOLIO.- Me vidis lu transsaltar la muro cirkondanta ta gardeno e venar adhike. Merkutio, advokez lu, klamez lua nomo.

MERKUTIO.- Me exorcisos lu, quale onu exorcisas ti qui kaptesis da la povo di Satano. Romeo, senraciona amoranto, sklavigita da pasionoza amor ! Venez kun la rapideso di sospiro, dicez versi kun rimo inter floro ed amor; dicez bela vorti a la matro di la amor Venus ed a la blinda puerulo qua lansis lua flechi a la rejo Kofetua ilqua lore amoris mendikantino. Videz, lu ne askoltas mea vorti, lu aspektas mortinta, senmova. Me konjuras la spiriti por ke li igez lu venar nemediate a ni; ye la nomo di Rosalina e di elua klara okuli, alta fronto, reda labii, bela pedi, ferma gambi, tremanta kruri e vicina regioni di elua korpo.

BENVOLIO.- Se lu audas vua parolado lu iraceskos.

MERKUTIO.- No, lo esas neposibla. Lu iraceskus se me enirigus stranja spirito en la korpo di lua amorantino. Lo sendube iraceskigus lu, ma mea konjuro esas nobla e decanta: ye la nomo di lua amorantino me simple intencas aparigar lu avan ni.

BENVOLIO.- Venez kun me, lu celis su inter la branchi di ta arbori, akompanita da la melankolioza nokto. Blinda esas la amor, ed obskura olua lojeyo.

MERKUTIO.- Se la amor esus blinda lore nulatempe sucesus en olua decidi. Romeo esas sidanta apud figiero. Bona nokto, Romeo. Me volas dormar, ma la herboza sulo esas tro humida e kolda por komfortoze dormar sur olu. Venez kun ni. Ka do ni departas ?

BENVOLIO.- Ho ! Quante neutila esas serchar ta qua ne volas trovesor !

Ekiras ceneyon MERKUTIO e BENVOLIO.

AKTO DUESMA

CENO DUESMA

Gardeno di le KAPULETO.

ROMEO.- Quante facile ti qui nulatempe sufris pro dolori mokas la dolori di altra personi...! (*Julieta aparas de fenestro*) Ma, quala lumo videbleskas de ta fenestro ? Ka la suno aparanta tra fenestri di Oriento ? Videbleskez, bela suno, e mortigez la envidiema luno qua esas malada e paleskas pro ke vu esas plu bela kam lu. Se luno esas tante envidiema vu, suno, ne plus esez lua servisto. (*Julieta eniras balkono*) Ho ! Yen mea lumo, yen mea amoro. Quale me povus savigar da elu ke esas elu la mastrino di mea anno ? Nulon elu dicis a me, ma lo ne esas importanta; elua okuli parolos a me vice elua labii, e me respondos... ma quante audaca me esas; elu dicis nulo a me. La du steli maxim brilanta di la cielo devis esar absenta e li pregis elua du okuli remplasar oli. Se elua du okuli brileskus en la cielo lore la brilo desaparigus omna altra steli, mem uceli kanteskus dum la nokto lumoz. Nun elua manuo esas an elua vango. Qua povus esas la ganto di ta manuo !

JULIETA.- Kompatinda me esas !

ROMEO.- Elu paroleskis. Durez la parolado, anjelo di la cielo, vu, qua briligas la nokto plu multe kam alizita mesajoportisto di la cieli avan la blanka ed astonita okuli di la mortiva personi qui spektas lu dum kavalkado tra la aero de nubo ad altra nubo.

JULIETA.- Romeo, Romeo ! Pro quo vu esas Romeo ? Pro quo vu ne repulsas vua familionomo ? Vu ne plus esez filio di vua patro e matro ! Se vua kurajo ne suficas por tala repulso lore jurez vua amoro a me e me ne plus esos Kapuleto-familiano.

ROMEO.- Quale agar... ka durar askoltar elua parolado o ka paroleskar ad elu ?

JULIETA.- Vu ne esas mea enemiko ma vua familionomo. Vu esas vu, malgre ke vu esas Montesko-familiano. Ma, quala esas la signifikio di la vorto Montesko ? Olu ne esas pedo nek manuo, anke ne esas brakio nek vizajo nek altra parto di la korpo. Pro quo vu ne selektas nova familionomo ? Rozo durus esar rozo kun la sama aromo malgre chanjo di lua nomo. Samamane, mea kara Romeo, mem se vu chanjus vua familionomo, vertui di vua anno ne desaparus nam oli ne esas heredajo. Obliviez vua familionomo, Romeo, e po ta chanjo vu esos la mastro di mea anno.

ROMEO.- Realigesez vua deziro. Nomizez me amoro e lo esos nova bapto a me, me ne plus esos Romeo.

JULIETA.- Qua esas vu ? Qua celas su dum la nokto ed interruptas mea pensaji ?

ROMEO.- Certe me ne savas mea nomo nam vu abominas olu. Mea familionomo esas odiinda pro ke olu esas vua enemiko. Ye la nomo di la amoro, sendube me arachus olu ek mea pektoro se lo esus posibla.

JULIETA.- Poka vorti da vu eniris mea oreli ma lo suficas por rikonocar vu. Ka vu esas Romeo ? Ka vu esas Montesko-familiano ?

ROMEO.- Bela anjelo, me ne plus esos Romeo nek Montesko-familiano se esar tala desplezas vu.

JULIETA.- Dicez a me quale e por quo vu arivis adhike. La muri cirkondanta ta gardeno esas alta e desfacile acensebla, mem ta muri povus esar olti di tombeyo se ula familiano mea deskovras vu hike.

ROMEO.- La ali di la amoro helpis me transsaltar la muri, por la amoro nula muro esas tro alta. Amoro igas me timar nulu.

JULIETA.- Se vun li deskovras lore vu ocidesos da li.

ROMEO.- Ho ! Esas plu danjeriva vua okuli kam duadek espadi. Esez dolca vua regardo a me e lo nevundebligos me.

JULIETA.- Nulakaze me volas ke li deskovrez vu.

ROMEO.- La obskureso di la nokto esas kovrilo qua celas me. Me preferas ocidesar da li ma kun vua amoro kam salvar mea vivo sen olu.

JULIETA.- Qua savigis da vu quale trovar me ?

ROMEO.- La ipsa amoro savigis da me vua adreso. La amoro esas mea konsilero e ta qua guidas mea okuli. Me ne esas maristo, ma se vu esus en la maxim fora rivo lore me navigus adsur la ondi di la maro por arivar a tante valoroza trezoro.

JULIETA.- Se la obskura nokto ne celus me, videbleskus la virginala redesko di mea vizajo pro la vorti quin me pronuncis. Vane me volus korektigar o chanjar ta dicita vorti... Ma ni adiez pia mentiaji. Ka vu amoras me ? Me savas ke vua respondo esos yes, e me kredas olu. Se vu juras amarar me e lo esas mentiajo lore ipsa Zeus mokus vua falsa juro. Se vu sincere amoras me lore savigez lo da me. Se vu opinionas ke me tro facile aceptas vua amoro lore me chanjus mea konduto ad olta di refuzema persono por ke vu suplikez mea amoro. Ma fidez a mea paroli, me amoras vu, e me demonstros esar plu fidela kam elti qui simulas esar distanta ma nur pro ke eli esas ruzoza. Anke me konfesas ke me ne savigus da vu mea sentimentis se vu, celita da la obskura nokto, ne askoltabis la parolado da me olqua deskovris nevolunte la ardoro di mea kordio pro mea amoro a vu. Do pardonez me, e vu ne judikez mea agnosko amorala kom nereflektemeso quan nigra nokto savigis da vu.

ROMEO.- Me juras ye la radii di luno di qua arjenta lumo videbligas la supra branchi di la arbori...

JULIETA.- Vu ne jurez ye luno, di qua rapida movado chanjigas olua aspekto singlamonate. Vu ne imitez olua chanjemeso.

ROMEO.- Do ye quo me devas jurar ?

JULIETA.- Nula juro da vu bezonesas, ma se vu volas jurar ye ulo lore jurez ye vu ipsa, qua esas la deo quan me adoras, e me kredos vu.

ROMEO.- Se la ardoro di mea amoro...

JULIETA.- Ne vu jurez. Malgre ke vu esas la joyo di mea kordio, me ne volas dum ta nokto askoltar promisi neprudenta, mem violenta, bruska, subita quale fulmino qua desapararas ante povar pronuncar lua nomo. Nun vu departez a vua hemo, forsan ye vua retroveno, ye nia nova rendevuo, la varma aero somerala sucesos florifigar la burjono di la amoro. Do, bona nokto. La dolca kalmo esez en vua pektoro, quale en mea anmo.

ROMEO.- E ka vu ne donas a me altra konsolaco kam olta ?

JULIETA.- E quon pluse me povus donar a vu dum ta nokto ?

ROMEO.- Promiso di eterna amoro.

JULIETA.- Mea amoron me donacis a vu mem sen demando, ma quante me prizus povar itere donacar olu a vu.

ROMEO.- Ma por tala nova donaco me devus antee perdar olu. Por quo, mea amoro ?

JULIETA.- Por mostrar mea jenerozeso itere a vu, olquan esas tam granda kam oceano. Mea amoro a vu esas tam profunda kam abismo marala, se me donacas a vu amoro lore plusa me havas, nam olu esas senlimita. (*NUTRISTINO advokas JULIETA*). Ulu advokas me. Adio ! Vu ne deceptis mea espero... Esez fidela a me, mea Montesko. Vartez sub la balkono, me balde retrovenos... (*JULIETA a NUTRISTINO*) Nutristino, me iras adibe...

ROMEO.- Santa nokto ! Me nur timas ke omna eventaji dum ta nokto esas nur flatanta revi e nule realajo.

JULIETA.- (*Itere de la fenestro*) Me nur dicos a vu kelka paroli ante adiar vu. Se vua intenci amoralas esas honesta, e vua deziro esas mariajo, lore savigez da me morgo (servistulo mea portos vua mesajo a me) ube e kande eventos la ceremonio mariajala. De ta instanto mea vivo ne plus esos mea ma vua.

NUTRISTINO.- (*De internajo*) Julieta !

JULIETA.- Me ja iras... Ma se vua intenco ne esas honesta lore me suplikas ke...

NUTRISTINO.- Julieta !

JULIETA.- Me kureskas... me suplikas ke vu obliviez olu e permisez a me akompanesor da la soleso e la chagreno. Morge vu savigez da me vua decido.

ROMEO.- Ye la glorio di...

JULIETA.- Bona nokto !

JULIETA ekiras balkono ed eniras chambro.

ROMEO.- Ma quale povas esar bona la nokto se mankas vua lumo ? Amoro iras ad amoro kun la sama forco kam studento forigas lua libri.

JULIETA itere eniras balkono.

JULIETA.- Ssst ! Ssst ! Romeo ! Se me esus falkonisto me povus advokar mem de fora disto ta pilgrimanta falkono, ma ta qua ne esas libera ne povas klamar de lua kajo. Se me povus klamar a la aero cirkondanta lore mea voco enirus la groto di la nimfo Eko e surdigus lu pro ne interruptebla klamado de la nomo di mea Romeo.

ROMEO.- Quante agreabla esas la voco di mea amorantino en la nokto, olqua protektas la amoranti. Voco plu dolca kam muziko por la oreli !

JULIETA.- Romeo !

ROMEO.- Anmo mea !

JULIETA.- Ye qua kloko mesajoportisto mea devas irar adche vu ?

ROMEO.- Ye non kloki.

JULIETA.- Sen tardeso lu esos che vu. Ma semblas a me ke duadek yari devas pasar til morge. Me ne memoras pro quo me advokis vu.

ROMEO.- Permisez a me restar apud vu til ke la memoro savigez lo da vu.

JULIETA.- Pro ke vu esas mea akompananto me povas obliviar mea antea pensaji e nur memorar ta amoral renkontro.

ROMEO.- E por ke vu ne obliviez ta renkontro me restos hike kun vu, e me oblivios irgaltra hemo.

JULIETA.- Jorneskas. Departez... Ma me ne volus ke vu forirez ye granda disto ma mikra, tam mikra kam disto de puerino a lua uceleto ligita de lua pedo ad elua manuo da silka filo olqua nur permisas kurta flugado.

ROMEO.- Utinam me esus ta uceleto !

JULIETA.- Utinam vu esus mea uceleto, ma me timas ke afektoza karezado forsan povus mortigar ta flugero. Adio, adio ! Quante trista esas la absenteso, me ne savas quale forigar la fera greto di ta fenestro.

ROMEO.- Dormo esez repozo por vua dolca okuli e paco por vua anmo ! Quante me prizus esar ta dormo paciganta ! Nun me irez a la celulo di mea konfesisto por ke lu askoltez la naracado di mea eventaji e do venez a me lua valoroza helpo.

ROMEO ekiras ceneyo.

AKTO DUESMA

CENO TRIESMA

Celulo di la monakulo Frato LORENZO.

Eniras ceneyon Frato LORENZO portanta korbo.

FRATO LORENZO.- La auroro ridas a la obskura nokto dum ke la klareso jorneskala striizeskas la nubi kun rozea lumo. Foriras la nokto da lua senforca pedi kun mispazanta marchado quale olta di la ebrii. Foriras la ombri di la nokto vinkita da la charioto di Helios. Ante ke suno apertez lua okulo flamifanta por gayigar la jorno e desaparigar la pruino me devas plenigar ta oziera korbo de domajiva herbi e kuraciva flori. Tero esas bersilo e tomo di la naturo, sempre rinaskigas vivo de sepultajo. De lua ventro naskas diferanta filii qui ulamaniere esas utila. La vertui di ula filii esas extraordinara, ma omna filii havas ula vertuo. Nulo esas neutila, mem desprizinda enti. Maxim bona kozo povas esar domajiva se olu maluzesas, e tote kontree maxim abomininda kozo povas esar, se bonuzesas, maxim utila. En la sama floro kunvivas veneno e plezuro, la du kun la sama origino; bonodora parfumo por la nazo ma mortigiva veneno por la labii. Anke en la anmo kunvivas samatempe du reji sempre interbatalianta, la vertuo di la humilesa e la ardoroza amoro. Se la mala rejo vinkeskas la altra rejo lore hungroza raupo devoreskas ta planto.

ROMEO eniras ceneyo.

ROMEO.- Bona matino, Frato Lorenzo.

FRATO LORENZO.- Benedicite ! Deo benedikez vu ! Qua salutas me kun tante dolca vorti ye ta frua kloko ? Ulo perturbas vua mento se vu ne esas dormanta sur vua lito ye ta kloko. To quo okupas e desquietigas la mento di la oldi igas li vigilar, ma la yuni dormas profunde e sonjas dum la nokto. Me vidas vu vekanta, e lo savigas da me ke ula trista eventajo vekigis vu o forsan Romeo ne dormis dum la tota nokto, e me esas preske certa ke ca nokto ne vidis sonjo da Romeo.

ROMEO.- Vu bone divinis, ma quante plezuroza nokto !

FRATO LORENZO.- Deo pardonez vua peki ! Ka rendezo kun Rosalina ?

ROMEO.- Ka kun Rosalina ? No, Frato Lorenzo, elua nomo ne plus eniras kun dolceso mea oreli. Ta amoron me ja obliiis.

FRATO LORENZO.- Bona decido. Ma ube vu esis dum la nokto ?

ROMEO.- Sen plusa tempo-disipo lon me savigos da vu. Me asistis festo che mea enemiki, che le Kapuleto, ed ibe me vundesis da ulu ma samatempe me vundis ulu. Nur vua manui povos kuracar la du vunditi. E takaze ne esas la odio mea guidero, tote kontree mea deziro esas mea kuracado ma anke ta di mea enemiko.

FRATO LORENZO.- Parolez kun klareto, se me ne bone komprenas to quo igas vu vizitar me lore me ne povus ofrar mea helpo.

ROMEO.- Atence askoltez, ta qua plenigas mea kordio de feliceso esas la bela filiino di sioro Kapuleto. Me donis ad elu mea anmo ed anke reciproke; ni ja esas unionita, omno esas decidita, ma nur mankas vua benediko a la sakramento certiganta la uniono. Me savigos da vu ube e kande me vidis elu unesmafoye, kurtezis elun e ni promisis eterna amoro. Nun to quo importas esas ke vu mariajez ni sen tardeso.

FRATO LORENZO.- Ye la vivo di santa Francisko ! Quante chanjema vu esas ! Rapide vu obliiis Rosalina, amoro di vua anmo. La amoro di la yuni naskas de lia okuli ma ne de lia kordii ! Dum ke vua amoro a Rosalina esis vivanta, vua salizita lakrimi plenigus mem oceano. Quanta salo disipita por kondimentizar amoro nultempe savurita ! Ankore la varma radii di la suno ne vaporizis ta lakrimi, ankore sonas en mea oreli vua lamenti. Ka vu ne opinionis ke elu esis la maxim bela e jentila ? E subite vua opiniono chanjis. Do kad esas la mulieri, segun dicajo, nekonstanta ? Quale trovar fermeso en muliero se vu ipsa febleskas ?

ROMEO.- Ma vu kritikis mea antea amoro a Rosalina.

FRATO LORENZO.- Ma ne pro la amoro ipsa ma pro idoligar elu.

ROMEO.- E ka vu ne dicis a me ke me devus enterigar ta amoro ?

FRATO LORENZO.- Ma ne enterigar amoro e havar altra amoro plu ardoroza exter la tombo.

ROMEO.- Ne vu iraceskez. Ta quan me nun amoras kun amoro pagas mea esforcis. De Rosalina nula pago venis a me.

FRATO LORENZO.- Forsan elu saje divinis vua chanjemeso. Ma, yunulo nekonstanta, venez kun me; sendube me helpos vu pro ke forsane via mariajo esos ligilo amikala inter via du familii, til nun separita pro senfina enemikeso.

ROMEO.- Sen plusa tardeso ni departez !

FRATO LORENZO.- Ma kun prudenteso e tranquilesa, vu ne obliviez ke ta qua fole kuras fine mispazas.

ROMEO e FRATO LORENZO ekiras ceneyo.

AKTO DUESMA

CENO QUARESMA

Sur la ceneyo esas BENVOLIO e MERKUTIO.

MERKUTIO.- Ma ube esas Romeo ? Kad onu vidis lu en lua hemo ?

BENVOLIO.- Lu ne eniris la hemo di lua patro, ton dicis a me servistulo.

MERKUTIO.- Ye la nomo di Deo, la tormenti amorala da la pala e kruela Rosalina fine sucesos foligar lu.

BENVOLIO.- Teobaldo, nevulo di la olda Kapuleto, sendis letro a la patro di Romeo.

MERKUTIO.- Sendube defianta letro !

BENVOLIO.- Certe Romeo respondizos ta letro.

MERKUTIO.- Ta qua savas skribar povas respondizar letri.

BENVOLIO.- Me volas dicar ke ta qua defiesis esos defianto.

MERKUTIO.- Kompatinda Romeo ! Lu ja esas mortinta; la regardo da la nigra okuli di blanka yunino trairas ilua korpo, elua kansono amorala eniris ilua oreli, ed ilua kordio vundita da la flechi di la fluganta Cupido. Do ka tale lu povus vinkar Teobaldo ?

BENVOLIO.- Ma, qua esas Teobaldo ?

MERKUTIO.- Lu esas la rejo di la kati, ma pluse lu esas la maxim bona skermisto. Ye lua manuo, lua espado esas tam vivaca kam vua lango. Dum la espado-kombato lu, kun kalmo, ritmo e de la exakta disto, subite perforas kamizo-butono. Maestrata duelo ! Lu tre bone konocas la moderna espado-movi maxim ocidiva.

BENVOLIO.- Quon vu volas dicar a me ?

MERKUTIO.- La fatala pesto kaptez ta nova eleganti qui intencas reformar nia anciena tradicioni e kustumi. *"Ye Iesu, quante bona espado ! Quante jentila celibulo ! Quante bela damo !"* Dicez a me, ka ne esas enorma shamo sufrar ta

exterlandana mushachi, ta "*pardonez-moi*", tante felica kun lia nova vesti ke desprizas omno anciena ?

Eniras ceneyon ROMEO.

BENVOLIO.- Yen Romeo, yen Romeo.

MERKUTIO.- Aye ! Karno qua divenas peskito ! Nun lu esus perfekta temo por la versi da Petrarka. Kompare lua amorantino, Laura esis simple sulo-lavistino malgre ke poetulo savis laudar elua vertui; Dido, pastoryuno; Kleopatra, vagantino; Hero e Helena, du prostitucati; Tisbe, malgre elua bela okuli, esas desprizinda. *Signor* Romeo, *bonjour*. Franca saluto a vua Franca kalsono. Nokte vu blindigis nia okuli.

ROMEO.- Bona matino. Quon me blindigis ?

MERKUTIO.- Nia okuli, pro ke vu volunte desaparís e ni ne vidis vu dum la nokto. Lo esas "Franca adio". Ka vu komprenas ?

ROMEO.- Pardonez, Merkutio. Me devis atencar maxim importanta afero, e lo obliviigis da me la politeso.

MERKUTIO.- Do anke vu uzas ulafoye vua genui por genupozar.

ROMEO.- Ka genupozar ?

MERKUTIO.- Yes, reverencar.

ROMEO.- Quanta politeso !

MERKUTIO.- Me esas maestro pri politeso.

ROMEO.- Ka politeso-maestro ?

MERKUTIO.- Yes, yes.

ROMEO.- Ha, vu esas la kolmo, ma kolmo sen politeso.

MERKUTIO.- Ma lo esas preferinda kam sempre esar lamentema pri ulo. Nun me rikonocas vu: yes, vu esas Romeo, nia bona e kara amiko.

Eniras ceneyon NUTRISTINO e lua servistulo PETRO.

BENVOLIO.- Yen du.

MERKUTIO.- Yes, du, kamizo e kamizego.

NUTRISTINO.- Petro !

PEDRO.- Yes ?

NUTRISTINO.- Mea abaniko, Petro.

MERKUTIO.- Donez olu ad elu, plu bela esas la abaniko kam elua vizajo.

NUTRISTINO.- Saluto, siori.

MERKUTIO.- Bona dimezo, bela siorino.

NUTRISTINO.- Ka dimezo ?

MERKUTIO.- Certe la indexi di la obcena horlojo montras dek e du kloki.

NUTRISTINO.- Fi ! Qua vu esas ?

ROMEO.- Siorino, me esas viro kreita da Deo, ma nun ta kreuro esas vicioza viro.

NUTRISTINO.- Tre bone dicita, "vicioza viro", sendube. Kad ulu povus savigar da me ube esas la yunulo nomizita Romeo ?

ROMEO.- Me povas helpar vu, ma kande vu trovos Romeo lu esos min yuna kam ye la instanto di la komenco di la serchado. Me esas Romeo, do ne tante yuna.

NUTRISTINO.- Ka vere ?

MERKUTIO.- Ha ! Ka suficas vuaopinione ilua yuneso ?

NUTRISTINO.- Se vu esas Romeo lore me devas dicar ulo a vu private.

BENVOLIO.- Sendube elu intencas fixigar rendevuo ye ta nokto...

MERKUTIO.- Desprizinda mediacerino. Ho !

ROMEO.- Quo esas ta bruiso ?

MERKUTIO.- Ne yuna kuniklo ma olda leporo nur apta por manjesor dum karesmo-periodo. (*Lu kantas dum ke marchas cirkum li*)

Kuniklo evoza e peloza,
kuniklo peloza ed evoza,
bona karno, ma ne fisho,
dum karesmo esas disho;
ma tro olda, sen lua suko,
tam saporoza kam boktuko.

Romeo, ka vu dineos che vua patro ? Ni dineos ibe.

ROMEO.- Vi irez kune adibe, me sequos vi poka tempo pos nun.

MERKUTIO.- Adio, belega oldino; belega, belega, belega...

Ekiras ceneyon MERKUTIO e BENVOLIO.

NUTRISTINO.- A Deo me dankas lia departo. *(A Romeo)* Qua esas ta grosiera viro, tante mokema ?

ROMEO.- Lu esas amiko di me qua prizas askoltar ilua propra vorti e ridar ilua espritaji. Lu esas kapabla dicar dum un horo plusa vorti kam vu esas kapabla audar dum kompleta monato.

NUTRISTINO.- Ma se lu dicas ulo kontre me lore lu sendube repentos tala ago, malgre lua forteso od olta di duadek amiki di lu. E se me ne esas kapabla reaktar kontre lu lore me trovus persono qua helpus me tarelate. Impertinenta yunulo Ka lu supozas ke me esas muliero ne decanta, quale elti quin lu konocas... ? E vu *(A lua apuda servistulo Petro)*, pro quo vu permisas ke raskalacho insultez me ?

PETRO.- Me audis nula insulto, ke se tala vorti enirabus mea oreli, nemediate me reaktus e mea espado brilus da la sunolumo. Mea rapideso pri desgainizar espado e mea kurajo suficus por vinkar irga defianto. Legi yurizus mea ago.

NUTRISTINO.- Deo di la cielo, me esas tante iracigita ke omna mea korpo tremas. Kerlacho ! Me devas dicar ulo a vu, kavaliro. Mea yuna mastrino volas savigar ulo da vu, e me esas la mesajo-portistino. Me ne intencas recitar la kompleta mesajo. Unesme vu savez ke se vua intenco esas trompar elu, lo esus maxim desprizebla ago. Elu esas tre yuna, e nulakaze Deo pardonus tala neacceptebla peko.

ROMEO.- Me deklaras solene ke...

NUTRISTINO.- Deo benedikez vu ! Me departas por savigar lo da elu. Sendube elua joyo esos enorma.

ROMEO.- Ma, quon vu savigos da elu ? Ankore me nulon dicis.

NUTRISTINO.- Me savigos da elu ke vu deklaris solene vua amoro ad elu, lo suficas.

ROMEO.- Elu inventez irga pretexto por irar hodie ye la posdimezo a la celulo di Frato Lorenzo, qua konfesos e mariajos ni... Yen gratifiketo.

NUTRISTINO.- Me ne aceptos mem kupra monetopeco, sioro.

ROMEO.- Ma me imperas ke vu aceptez.

NUTRISTINO.- Deo benedikez vu ! Certe elu iros adibe hodie ye la posdimezo.

ROMEO.- Vartez dop la muri di la monakeyo, ed ante la paso de du hori, mea servistulo donos a vu kordoaskalero olqua ye la sekreta nokto permisos a me atingar la somito di la feliceso. Adio ed esez fidela. Me savos rekompensar kun jenerozeso vua silenco. Salutez Julieta ye mea nomo.

NUTRISTINO.- Sakra cielo protektez vu ! Un plusa vorto...

ROMEO.- Parolez.

NUTRISTINO.- Ka vua servistulo esas fidela ? prudenta viro fidas ilua sekreti a nulu.

ROMEO.- Mea servistulo esas tam fidela kam ora monetopeco.

NUTRISTINO.- Bone, kavaliero. Nula yunino esas plu bela e dolca kam mea mastrino... e se vu konocus elu dum elua puereso... ho ! En la urbo esas yuna viro, di qua nomo esas Paris, qua volunte amorus elu. Ma elu, benedikez Deo elua anno, preferas kisar milfoye verukoza rospo kam regardar ilu. Ulafoye, por kelke iracigetar elu, me dicas ke Paris esas plu bela kam vu; nemediate elu paleskas iracigita. Dicez, ka roziero e Romeo havas la sama komenco-litero ?

ROMEO.- Certe ta du vorti komencas kun re.

NUTRISTINO.- To esas vorti-ludo. Elu kompozas frazi kun ta vorti. Oli, la frazi, esas amuziva, vu prizus askoltar oli...

ROMEO.- Portez mea saluti ad elu.

NUTRISTINO.- Milfoye kun plezuro.

ROMEO eniras ceneyo.

NUTRISTINO.- Petro !

PETRO.- Quo ?

NUTRISTINO.- Ni departez, adavane.

ROMEO e NUTRISTINO ekiras ceneyo.

AKTO DUESMA

CENO KINESMA

Gardeno di le KAPULETO.

JULIETA e NUTRISTINO sur la ceneyo.

JULIETA.- Ye non kloki departis la mesajo-portistino. Elu promisis retrovenar nur ye mihoro pos ta kloko, kad elu ne trovis ilu ? Ma no, lo esas neposibla. Elu marchas lente. La ipsa mento devus esar la unika portisto por la mesaji amorala, olua rapideso esas dekopla kam olta di radii di lumo sunala desapariganta ombri sur la monti; yen pro quo Venus transportesas da fluganta kolombi e Cupido flugas danke lua ali. La suno esas nun ye lua maxim granda alteso, do tri hori pasis de lua parto. Se lua anmo e sango esus yuna lore mea vorti igus lu irar a mea amorantulo, ed ilua vorti igus lu retrovenar a me, ma la oldeso esas plu lenta e pezoza kam plombo.

Eniras ceneyon NUTRISTINO e PETRO.

JULIETA.- Danke Deo elu retrovenas ! Kara nutristino... Quala novajin vu portas a me ? Ka vu vidis ilu ? Servistulo ekirez la chambro.

NUTRISTINO.- Petro, vartez trans la pordo.

PETRO ekiras ceneyo.

JULIETA.- Kara nutristino... Quante trista vu esas ! Ka vu portas mala novaji ? Savigez oli da me, se oli esas mala adminime dicez oli gaye, ma se oli esas bona lore vu ne tristigez ta bela instanto.

NUTRISTINO.- Me esas tre fatigita, vartez dum instanto. Quante doloras mea osti !

JULIETA.- Po vua novaji me donus mea ostaro. Parolez, parolez, parolez.

NUTRISTINO.- Quanta nepacienteso ! Vartez dum instanto, ka vu ne vidas ke me esas tre fatigita ?

JULIETA.- Ka fatigita ? Ma vu havas forci por parolar do anke por respondizar mea questioni ! la tempo quan vu uzas por explikar vua tardeso esas plu granda kam ta quan vu bezonus por savigar da me la novaji. Ka bona o mala ? Pose explikez la detali.

NUTRISTINO.- Vu ne bone selektis spozulo. Ka Romeo ? No, lu no. Lu esas plu bela kam la cetera kurtezanti, lu havas la maxim bona gambi, manui, pedi e korpo. Sen esar la floro di la politeso lu esas tam humila kam mutono. Deo helpez vu ! Ka vu dineis che vu ?

JULIETA.- Silenco ! To omnon me ja konocis, ma quon lu dicas pri mariajo ?

NUTRISTINO.- Quante multe doloras mea kapo ! Aye, mea kapo ! Aye, mea dorso ! Aye, aye ! Vu esas la kulpanta por imperar me marchar adsur mala voyi, lo aperteskas mea tombo, Deo pardonez vu.

JULIETA.- Vua sufrado tristigas me, ma dicez, quon dicas mea amorantulo ?

NUTRISTINO.- Lu dicus a me, kom estiminda kavaliero, polita, afabla, bela e sendube vertuoza... Ube esas vua matro ?

JULIETA.- Quo ? Ube esas mea matro ? Komprenoble en la hemo, che elu. Quala questiono !

NUTRISTINO.- Santa Virgino ! Ka vu iraceskas ? Quala medicino por kuracar mea dolori ! Vu ipsa devus renkontrir kun lu.

JULIETA.- Ma, quanta konfuzeso ! Rezumite, quon dicis a vu Romeo ?

NUTRISTINO.- Kad onu permissos a vu irar sola por konfesar vua peki ?

JULIETA.- Yes.

NUTRISTINO.- Lore irez a la celulo di Frato Lorenzo, ibe vartas vua arivo ta qua volas spozinigar vu. Itere sango retrovenas a vua vangi pro ta novajo. Departez a la monakeyo, nun me devas serchar kordoeskalero por ke vua amorantulo, ye la nokto, acensos a la nesto di la amoro. Do vu irez a la celulo, dume me volas manjar ulo.

JULIETA.- Me nun volas irar a mea feliceso !

JULIETA e NUTRISTINO ekiras ceneyo.

AKTO DUESMA

CENO SISESMA

Celulo di FRATO LORENZO.

Eniras ceneyon FRATO LORENZO e ROMEO.

FRATO LORENZO.- Esez la cielo komplezanta a la sakra ceremonio quan ni efektigos, e ne venez a ni de la cielo ye la futuro ula chagreno kom puniso.

ROMEO.- Amen. Tale esez. Ma mem la maxim granda chagreno ne povus destruktar la feliceso pro povar vidar elu. Unionez nia manui kun la santa vorti e de la instanto ke me povos dicar ke elu esas mea spozino me timos nulo, anke ne la ipsa morto destruktera di la amoro.

FRATO LORENZO.- Nulo violenta esas duriva, nek la amoro nek la chagreno; oli anke finas violente same kam pulvero proximigita a fairo. Ecesanta dolceso di mielo esas nauzeigiva por la labii. Do amarez ma kun modereso, tale ta amoro vivos dum longa tempo. (*Haste eniras ceneyon JULIETA ed embracas ROMEO*) Yen la muliero. Elua pedi esas tante lejera ke nulatempe povos frolar la harda sulo. La amoranti povas promenar adsur araneo-telo sen ruptar olua fili, tante senpeza esas la amoro.

JULIETA.- Bona posdimezo, Patro konfesista.

FRATO LORENZO.- Romeo salutos vu ye nia nomi.

JULIETA.- Anke me salutas lu.

ROMEO.- Ho, Julieta, se vua feliceso esas tam granda kam olta di me, e se vu kun melodioza vorti esas kapabla laudegar ta feliceso lore tala vorti dolcigez la aero cirkondanta kun vua harmonioza voco e dissavigez la joyo di nia anmi.

JULIETA.- La vera amoro esas valoroza pro lua esenco ipsa e ne pro olua ornamento. Nur la povri kalkulas lia richeso, ma mea amoro richigesis tante multe ke esas neposibla kalkular mem la duima parto di ta trezoro.

FRATO LORENZO.- Venez kun me, e balde omno finesos. Me ne permisos ke vi esez kune sola til ke la sakramento mariajala benedikos via uniono.

Duro sequos. Tradukuro da Fernando Tejón, ISH-ano.

2- Poemo: La saliki

*La luno acensas...
ni ne parolas;
ni ya savas quon ni pensas
e quon ni volas:*

*Duktez la barko
vers la saliki
qui kom amiki
shirmos ni per celanta arko.*

*Inter branchi e muro,
tandem embraco,
amoroza susuro,
preska taco...*

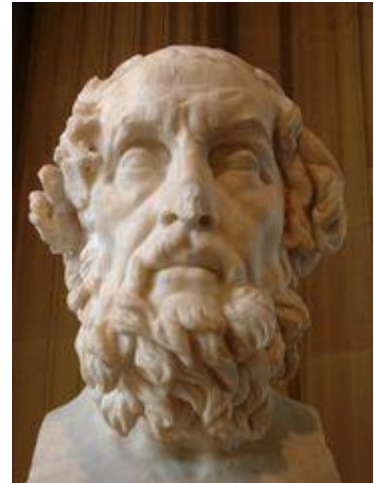
*Tempope kuriozi
pasas e vidas
tra la saliki
ube ni sidas;
e ni, felica amorozi
en la brakii dil verda amiki
mokeme e jeneroze ridas.*

Da Ritot de CAMENEY (1932).

3- La Odiseo, da Homeros (II)

La citaro e la kanto plezas facile ad ici, nam ili manjas sendanjere la posedaji di altru, la richaji di viro, di qua la blankigita ostaro putras sub la pluvo, ulaloke, surtere od enmare. Certe se li vidus lu retrovenanta en Ithake, omni preferus havar rapida pedi kam expektar oro-abundanteso e richa vesti ! Ma il mortis, pro subisar mala destineso; e ne plus restas espero a ni, mem se un ek la habitanti dil mondo anuncus a ni lua retroveno, nam ita dio nultempe eventos. Ma parolez a me e respondez sincere. Qua tu esas ed a qua gento tu apartenas ? Ube esas tua urbo e qui esas tua parenti ? Sur qua navo tu venis ? Quala esas la maristi qui duktis tu ad Ithake, e qui li esas ? Pro ke me ne pensas ke tu venis pede. E dicez a me la vereso por ke me savez : ka tu venas unesmafoye, o ka tu esas gasto di mea patro ? Nome multa homi konocis nia domo, ed Odissevs (Odysseus) anke vizitis la homi.

E la Deino A thene, qua havas klara okuli, respondis a lu :

- Me parolos sincere a tu. Me havas la fiereso esar Mentos, filiulo dil brava Ankhialos, e me imperas la T aphiani, qui esas amiki dil remili. E yen, me abordis hike per navo e kun akompananti dum navigar sur la maro nigra a la lando di homi qui parolas stranjera linguo, nome dum irar a T emese, adube me iras por querar bronzo ed adube me adportas kambie brilanta fero. E mea navo haltis hike, proxim la ruo, exter la urbo, en la portuo Rheitros, pede dil monto Neios kovrita per boski. E d esas honoro por ni unionesar per la gastigemeso, quik de la komenco, e de patro a filiulo. T u povas irar e questionar pri ico la olda Laertes, nam on dicas ke il ne plus venas a la urbo, ma ke il sufras en desproxima ruo, sola kun olda muliero qua posibligas a lu manjar e drinkar, pos ke il fatigesis pro trairir la fertila agro, posedata da ilu, e qua plantecesas per viti. E me venis pro ke on dicis ke tua patro jus retrovenis; ma la Dei kreas obstakli a lu.

Nome, la deala Odissevs (Odysseus) ne ja esas mortinta sur la tero; ed il vivas, kaptita en ula loko di la vasta maro, sur insulo cirkondata per ondi; e ruda e sovaja homuli, qui esas lua mastri, retenas lu per koakto. Ma, cadie, me predicos a tu to quon la Nemortivi inspiras a me e to quo efektigesos, quankam me ne esas divinanto e ke me ne savas interpretar la auguri. Certe, il ne restos dum longa tempo fore de lua kara nasko-lando, mem se lu handikapesas per fera ligili. E d il trovos la moyeni retrovenor, nam il

esas tre inenioza e ruzoza. Ma parolez, e dicez a me sincere ka tu esas la vera filiulo di Odissevs (Odysseus) ipsa. Tu similesas lu remarkinde per la kapo e la beleso dil okuli. Nome, ni interrenkontris ofte, ante ilua departo a Troie (Troia), adube anke iris, sur lia kava navi, la altra Argiana chefi. Depos ita tempo me ne plus vidis Odissevs (Odysseus), e men il ne plus vidis.

E la saja Telemakhos respondis a lu :

- Ho, Stranjero, me dicis a tu tre sincera vorti. Mea matro asertas ke me esas la filiulo di Odissevs (Odysseus), ma me ipsa ne savas lo, nam nulu savas per su ipse qua esas lua patro. Me nur dezirus esar prefere la filiulo di ula felica viro qua povus oldeskar en lua posedaji ! E nun, on dicas ico, lo esas la maxim desfelica mortiva viro qua genitis me, e tale me respondas tua questiono.

E la Deino Athene, qua havas blua okuli, dicis a lu :

- La Dei ne naskigis tu de sengloria gento en la decendantaro(1), quoniam(2) Penelopeia genitis tu tala quala tu esas. Ma parolez, e respondizez me sincere. Quala esas ica repasto ? Pro quo ica asemblita homi ? Ka tu bezonis li ? Kad ico esas festino o mariaj-festo ? Pro ke ico ne pagesas komune, nam ita repastani manjas kun granda insolenteso ed aroganteso en ca domo ! Omna homo, adminime kun sencoza mento, indignus pri vidar tu meze di ta hontinda kozi.

E la saja Telemakhos respondis a lu :

- Ho Stranjero, pro ke tu questionas me pri ico, saveskez ke ica domo esis olim richa ed honorizita tam longatempe kam la heroulo habitis nia lando; ma, cadie, la Dei, qui esas la fonto di nia malaji, rezolvis diferante, ed ilun li divenigis la maxim ignorata ek omna homi. E me ne plorus tale pri lua fato, mem savante ke il esas mortinta, se lu frapesabus kun lua kompanuli, inter la Troiana populo, o se lu mortabus inter amikala manui, pos la milito. Lore la Panakhaiani konstruktabus tombo por il, ed il legacabus a lua filiulo granda glorio en la decendantaro. Ma nun le Harpyes raptis lu obskure, e ilu mortis, e nulu saveskis irgo pri co neanke pri lu ipsa, ed il poslasis a me nur dolori e lamenti. Ma me ne jemas nur pri lu, e la Dei sendis a me altra bitra chagreni. Omna ti qui imperas en la Insuli, en Doulikios, en Same, en Zakyntos qua kovresas per boski, ed iti qui imperas en ruda Ithake, omni serchas mea matro e konsumas mea domo. E mea matro ne povas refuzar odiinda mariajo nek cesigar ico; ed ita virachi konsumas mea posedaji per manjar, e li ruinos mea honoro e bankrotigos me anke balde.

E, kompatoza, Pallas Athene respondis a lu :

- Ha ! certe, tu tre bezonas Odissevs (Odysseus) qua agus kontre ita ofensanta Pretendenti ! Pro ke se il arivus subite e stacus sur la solio dil pordo, kun lua kasko e lua shildo e du piqui, tala quale me vidis ilu unesmafoye dum drinkar e joyar en nia domo kande lu retrovenabis de Ephyre de apud Illos Mermeridaide; - nam Odissevs (Odysseus) irabis querar adibe, sur rapida navo, mortigera veneno por trempar en ol lua flechi armizita per bronza pinto; e Illos ne volis donar ol a lu nam il timis la Dei qui vivas eterne, ma mea patro qua ilun tre amis, donis ol a lu; - se do Odissevs (Odysseus), tala quale me vidis lu arivus subite meze di la Pretendenti, lia vivo esus kurta e lia mariajo esus bitra ! Ma lo esas la Dei qui rezolvos kad il retrovenos o ne por punisar li en sua domo. Do, me exhortas tu serchar qualamaniere tu povos forpulsar li de-hike.

Nun, askoltez, e memorez mea paroli. Morge, asemblinte l'"agora" dil Akhaiana heroi, parolez a li e prenez la Dei kom testi. Koaktez la Pretendenti retrovenor a lia hemi. Ke tua matro, se el deziras altra mariajo, retroirez a la domo di sua patro, qua havas granda potenteso. E lua proximi mariajos el e donacos ad elu tam granda doturo kam konvenas por amata filiino. E me konsilos tu saje, se tu volas kredar me. Armizez tua maxim bona navo per duadek remisti ed irez serchar informi pri tua patro qua departis depos tante longa tempo, por ke ulu ek la homi parolez pri lu a tu, o ke tu audez un ek ta bruisi da Zevs (Zeus) (3) qua disdonas maxim bone

la glorio a la homi. Unesme irez a Pilos (Pylos) e questionez la deala Nestor; pose a Sparte, che la blonda Menelaos, qua retrovenis kom la lasta ek la Akhaiani kurasizita per bronzo. Se tu saveskas ke tua patro esas vivanta e retrovenas, lore vartez ankore dum un yaro, malgre tua chagreno; ma se tu saveskas ke il esas mortinta, cesinte existir, retrovenez a la kara nasko-lando, por konstruktigar tombo a lu e celebrar granda funerala ceremonio quale oportas agar, e donacar tua matro a spozulo.

Pose, kande tu facesos e finabos ico omna, previdez en tua spirito e tua kordio, ocidar la Pretendenti en tua hemo, sive per ruzo sive per violento. T u ne plus darfas agar quale puero nam tu ne plus havas tala evo. Ka tu ne savas quala glorio aquiris la deala Orestes che la homi per ocidar la mortigero di lua famoza patro, nome Aigisthos, homo aganta per perfida ruzaji ? T u anke, ho amiko, qua esas nun granda e bela, esez kurajoza,

por ke la futura la homi tun laudez. Me iros balde a mea rapida navo ed a mea akompananti qui probable iraceskas pro ke li vartas me dum tro longa tempo. Memorez ico ed egardez mea paroli.

E la saja T elemakhos respondis a lu :

- Ho S Stranjero, tu parolis a me kom amiko, kom patro a lua filiulo, e tua parolin nulatempe me oblivios. Ma restez, quankam tu urjesas, por ke pos balnir tu e felicesir hike, tu retrovenez a tua navo, joyoza, kun richa e precoza donaco quan me ofros a tu ed esos konforma a to quon amiki donas a lia gastu.

E la Deino A thene, qua havas klara okuli, respondis a lu :

- Ne plus retenez me hike, me mustas departar. Kande me retrovenos, tu donacos a me ica donacajo quan tua kordio destinas a me, por ke me forportez ol aden mea domo. Me deziras ke olu esez tre bela, e ke me povez ofrar a tu ulo simila.

E A thene, qua havas klara okuli, tale parolinte, flugeskis e desaparitis quale ucelo; ma el poslasis en ilua kordio la forteso e la audaco e plu intensa memorajo di ilua patro E d il, qua havis kordio plena de timo, pensis en lua spirito ke la departinto esas un ek la Dei. Pose, la deala yunulo proximeskis a la Pretendenti.

E la tre famoza Kantisto-poeto kantis, e li esis sidanta, dum askoltar ilu tacante. E d il celebris la funesta retroveno dal Akhaiani, quan Pallas A thene sufrigabis da li pos ke li ekirabis de T roie. E , de la alta chambro, la filiino di Ikharios, la saja Penelopeia, audis ita deala kanto, ed el decensis la eskalero, ne tote sola, ma sequata da du servistini. E kande la deala muliero fine esis apud la Pretendenti, el stacis an la pordo, sur la solio dil solide konstruktita chambro, kun bela velo sur la vangio, e la honesta servistini esis apud el. E d el dicitis a la deala Kantisto-poeto :

- Ho Phemios, tu savas altra kanti per olqui la Kantisti-Poeti, celebras la agi dal homi e dal Dei. Sidante meze di ici, kantez a li ula poemo pri ta aferi, dum ke tacante vinon ili drinkas; ma cesez ica trista kanto qua laceras mea kordio en mea pektoro, pro ke me esas viktimo di trauro quan me ne povas obliviar. Nome me ploras pri amata persono, e me konservas la eterna memorajo dil viro di qua la glorio plenigas Hellas ed Argos.

E la saja T elemakhos respondis ad el :

- Ho mea matro, pro quo tu interdiktas ke ica jentila Kantisto-Poeto joyigez ni, quale ilua spirito inspiras lo ad ilu ? La Kantisti-Poeti esas responsiva pri nulo, e Zevs (Zeus) disdonas lua doti a la poeti segun sua propra plezuro. T u ne devas indignar kontre ica pro ke lu kantas la obskura destino dil Danaani, nam la homi sempre prikantas la maxim recenta aferi. Havez do la anmo-fortesio askoltar ita raporto. Odissevs (Odiseus)ne

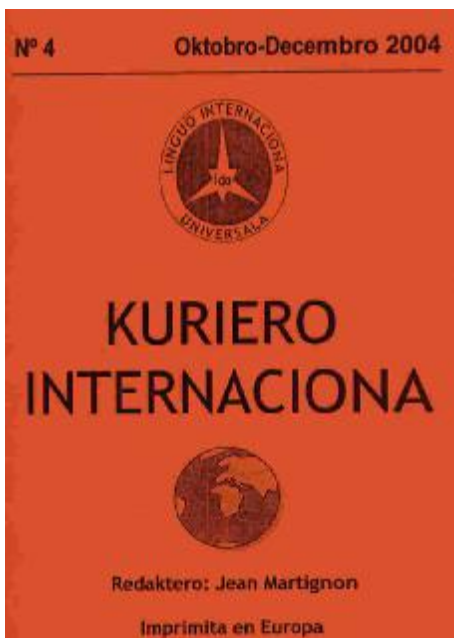
perdis sola, en Troie, la joyo dil retroveno, ed anke mult altra homi ibe mortis. Rienirez tua domo, durigez tua laboro helpe di la telo e dil spindelo, ed imperez a tua servistini efektigar elia taski. La parolo apartenas a la viri, e precipue a me qua esas la mastro hike.

Notaro:

- (1) decendantaro : La Deino Athene hike esas politega ed el aludas T elemakhos ipsa kande el parolas pri gento qua ne esas sengloria en la decendantaro. Do, T elemakhos esas glorioza homo, segun bone komprenita afabla vorti.
- (2) quoniam* (latine) : pro ke
- (3) Probable parolesas pri bruiso di tondro-stroko, nam Zevs (Zeus), rejo di omna Dei, esis anke la Deo dil fulmino e tondro. Per tala bruiso, versimile il indikis ke il esis favoroza a la homi qui advokabis ilu.

Tradukuro da Jean Martignon.

Reklamo

Por lektar interesiva artikli en bela stilo Idala voluntez abonar la revuo da nia samideano Franca Jean Martignon: "KURIERO INTERNACIONA", olqua publikigesas ye singla trimestro. La chipa yarala abono esas 10 €.

Internet-adreso:
martignon.jean@wanadoo.fr

Postala adreso:
Jean Martignon,
12 rue Maurice Utrillo,
F-91600 Savigny sur Orge,
France - Francia.

4- Lauso e Pulco volas mariajar.

Lauso e Pulco volas mariajar. Li ne celebras mariajo pro ke li ne havas pano...

Ekiras formiko lua formikeyo, e lu dicas:

- *Celebrez mariajo ke me donas pano !*
- *Ne mankas pano ke olun ni ja havas, mankas vino; ube ni trovos olu ?*

Venas moskito de mezo di voyo, e lu dicas :

- *Celebrez mariajo ke me donas vino !*
- *Ne mankas vino ke olun ni ja havas, mankas karno; ube ni trovos olu ?*

Ekiras foxino lua terotruo, e lu dicas:

- *Celebrez mariajo ke me donas karno !*
- *Ne mankas karno ke olun ni ja havas, mankas sacerdote; ube ni trovos lu ?*

Venas grilio de lua prato, e lu dicas :

- *Celebrez mariajo ke me esas sacerdote !*
- *Ne mankas sacerdote ke lun ni ja havas, mankas baptomatro, ube ni trovos lu ?*

Venas araneo de lua reto, e lu dicas :

- *Celebrez mariajo ke me esas baptomatro !*
- *Ne mankas bapto-matro ke lun ni ja havas, mankas baptopatro, ube ni trovos lu ?*

Venas muso kelke destranquila, e lu dicas :

- *Me esus baptopatro se onu kordoligas kato.*

Meze mariajo kato desligesas, e de ta instanto mankas baptopatro...

Tradukuro da Pilar Gómez Movellán.

5- La vera amiko.

Richa komercisto havis filiulo unika, quan il amis tenere. Il igis edukar lu kun multa sorgo, ed uzis omno, quo povis bonigar lua kordio ed instruktar lua intelekto. Kande la puero atingis l'adulteso, la patrulo vokis lu a su e dicitis: "Mea filio, me lernigis da tu omno quon viro di tua situeso e profesiono devas savar. Ante omno tu bezonas ta sajeso, qua konocigas da ni la diversaspeca qualesi e tendenci di la homi. Pro to me deziras, ke tu voyajez kelka yari en landi stranjera. Voyajar donas experienco: nam quante plu multa homin on vidis, tante plu bone on savas vivar kun oli. La mondo esas granda libro, de qua atencema lektero povas cherpar mult utila instrukto: ol esas spegulo, qua montras a ni la homi en lia vera formo. Regardez do diligente en ta spegulo, filio mea, e speciale lernez ta sajeso, per qua sajo aquiras la maxim granda bonajo di la vivo: to esas, amiko. Se tu trovos nur un sola en la duro di tua vivo, tu posedos la maxim bela e konstanta de omna bonaji, quan nur la morto povos prenar de tu. Richaji e feliceso esas submisat a mil accidenti adversa; ma nula homal violento raptas de ni ta trezoro. Serchez do en tua voyaji tala juvelo, e ne hezitez sakrifikar, se oportas, lo maxim precoza, quan tu havas, por ta gano."

La yuno adiiis sua patro e voyajis. Il iris aden lando vicina, restis ibe kelkatempe, e retrovenis, ante ke lua patro pensis, ke il ibe konoceskis uli. La patro astonesis pri lua rapida retroveno e dicitis ad ilu: "Quale tu retrovenas tante balde, mea filio? - Patro, respondis la yuno, tu imperis a me restar en la stranjera lando nur tam longe kam me trovabos amiko; ma me trovis de li duadek, qui esas modeli di vera amiki".

"Mea filio, respondis la komercisto, ne esez tante prodigema pri ta santa nomo. Kad tu obliviiis la proverbo, quan me rekomendis a tu ye tua departo: "Ne gloriizez tu pri tua amiko, ante ke tu probis lu"? Amiki, kara filio, esas rara: la maxim multi qui su tale nomizas ne savas, quon signifikas ta vorto. Li similesas nebulo matinala en somero, quan l'unesma sunradio dissolvas. Li traktas la kredemo qua fidas a lia dolcacha paroli quale mi-ebrio sua vinbotelo: il tenas lu ferme, tam longe kam ol esas plena de dolca suko; il jetas lu al tero, tam balde kam il vakuigis lu. Me timas, mea filio, ke tua amiki similesos ta ebrio."

"Ta desfido, mea patro, esas neyusta, dicitis la yuno; me esas certa, ke ta vertuoza viri, quin me nomizas mea amiki, amus me tam multe kam nun, se me irus a li esante povra e desfelica. - Ve! dicitis la oldo, me vivis sepadek yari, experiencis feliceso e desfeliceso, vidis e probis multa homi; ma en la longa serio de yari me povis aquirar nur un sol amiko. E tu volas, ye l'evo di frivoleso, en duro di kelka luni (=monati), trovir duadek? Venez, mea filio, e lernez de me, quale on devas probar la homi."

La komercisto buchis kaprulo, envelopis lu en sako, e makulizis per la sango la vesti di sua filio. Kande nokteskis, il pozis la sako kun la kaprulo sur la dorso dil yuno, docis a lu quale il devas proceder, e tale li departis. Li arivis a la lojeyo dil maxim proxima de la duadek amiki, e la yuno frapeskis la pordo. Lua amiko apertis rapide, e questionis pri la kauzo di tante tarda vizito. La yuno respondis: "En desfeliceso on konstatas sua amiki."

Me rakontis a tu ofte l'ennemikeso qua de multa yari separas la familio di eminenta kortano e la mea. Me jus renkontris lu en dezerta loko di l'urbo; il divenis furioz, videskante me, atakis e koaktis me a defenso. Me avertis, mem pregis lu sparar sua vivo. Ma la stulto kuris rabioze adsur mea espado, e falis senviva ye mea pedi. Il esas favorato di la princo; lua familio penos perisigar me e mea patrulo, kande ol saveskos lo. Pro to me prenis lua kadavro, e celis lu en ica sako. Me pregas, celez ol en tua domo, til ke me trovos loko sekreta, en qua me povos enterigar lu."

"Mea domo esas tre mikra, respondis l'amiko kun mieno desafabla; ol povas apene kontenar la vivanti qui habitas lu; ube do me povus celar tua mortinto? Ulte, omnu savas, quante enemike tu relatis al ocidito. On divinos, ke tu esas l'aginto; on facos inquesti; e pro ke nia amikeso esas konocata, on komencos per mea domo. Nule helpus a tu implikar me en tua desfeliceso. La sola servo, quan me povas facar a tu, esas tacar pri la sekretajo."

La yuno pregis e suplikis, ke il helpez lu en lua ditreso; ma vane. Lua bon amiko divenis sempre plu kolda, e lua respondi plu kurta, tale ke fine il mustis forirar kun la sako danjeroza. Il iris che la duesma amiko, qua repulsis lu same; e tale il iris sucedante che omni duadek; anke la lasta recevis lu quale l'unesma, e riklozis sua pordo pos mult exkuzi.

"Kad nun tu lernis, dicis la komercisto a sua filio, quante poke on povas fidar a l'extera semblo di homo? Ube esas la fervoroz amikeso di ta homi, pri qui tu facis tante bela laudi? Tam balde kam li saveskis tua desfeliceso, lia amo mortis. Li esas gipsizita parieti, nubi sen pluvo, arbori qui portas nul frukti. Nun me volas montrar a tu la difero inter tua duadek amiki e la mea unika." Dum ke li tale parolis, li venis a la pordo dil viro, quan il deskriptis a sua filio, kom la modelo di vera amiko. Il frapis la pordo, e kande la viro rikonocis lu, il questionis kun tenera desquieteso, pro quo il venas tante tarde che ilu. La komercisto rakontis la fingita desfeliceso di sua filio, e pregis lu celar la mortinto che su.

"Ho! kun joyo, klamis la viro; mea domo esas sat granda por celar mil mortinti. Nula timo pri posibla danjero impedos me kontributar omno, quon me povos al salvo di tu e di tua filio. Me volas duktar tu e tua filio a mea rural domeno, ube vi vivos celata e sekura pri omna serchadi di la judiciistaro."

La komercisto dankis sua amiko pro lua amo jeneroza e dicis a lu: "Me imaginis ta rakonto nur por montrar a mea kredema filio, quale on dicernas la falsa amiki de le vera."

Da Herder e Liebeskind.

6- Historio di la hundo di Brisquet.

En nia foresto di "Lions", apud la vilajeto "La Goupillière", tote proxim granda fonto-puteo apartenanta al kapelo "Santa Mathurin", esis un hakisto nomata "Brisquet", od anke "la fendisto bon-hakila"; il vivis povre per la vendado di sua branchotaski, kun sua spozino, nomata "Brisquette". Deo donis a li du jentila filieti: sep-yara puerulo, qua esis brun-hara, e nomesis "Biscotin", e blonda-hara infantino sis-yara, qua esis nomata "Biscotine". Pluse, li havis hundo, di qua la pili frizis, tote nigra, ecepte ye l'extremajo dil kapo, qua esis fairoreda. Pro sua afeciono a sua mastri, ol esis vere la maxim bona hundo di la regiono. On nomis lu « la Bichonne », pro ke lu esis hundino.

Vu memoras la tempo, kande venis tanta volfi en la foresto di "Lions". To eventis dum la yaro di abundanta nivo, en qua la povri vivis tante desfacile. En la lando esis profundega tristeso.

Brisquet, qua duris irar a sua laboro, e, pro sua bona hakilo, ne timis la volfi, dicis ulmatine a Brisquette: "Spozino, me pregas, ke vu ne permizez a Biscotin ed a Biscotine kurar, til ke la sioro volfochasisto venabos. Por li esus danjero. Li havas por marchar suficanta spaco inter la mikra kolino e la lageto, depos ke me stekis stangi apud la lageto, por supresar irga danjero. me pregas anke, Brisquette, ke vu ne lasez Bichonne kurar; el tre deziras vagar".

Omnamatine, Brisquet dicis la sama kozo a Brisquette. Ulvespere, il ne retrovenis ye la kustumal kloko. Briquette iris til la solio dil pordo, rieniris, riekiris, e dicis, krucumante sua manui:

"Deo mea, quante il tardesas!"

Ed el ekiris itere, klamante: "He, Brisquet!"

Bichonne saltis til elua shultri, semblante dicar: « Kad me ne iros? »

« Silencez! dicis Brisquette ad elu. Askoltez, Biscotine, irez til proxim la mikra kolino, por savar kad tua patrulo ne retrovenas. E tu, Biscotin, sequez la voyeto apud la lageto, sorges atencante kad kelka stangi ne mankas. E klamez tre laute: Brisquet! Brisquet!... Bichonne, silencez!"

La pueri iris, iris, e kande li renkontris l'una l'altra, en la loko ube la voyeto dil lageto trairas ta dil kolino: "Per Deo, dicis Biscotin, me ritrovos nia kompatinda patrulo, o la volfi manjos me."

"Per Deo, dicis Biscotine, li ya manjos me anke!"

Dum ta tempo, Brisquet retrovenabis per la granda voyo de « Puchay », pasinte en « Croix-aux-Ânes » (Kruco di l'Asni), pro ke il mustis livrar che Jean Pasquier un dorso-korbo de branchofaski.

« Kad tu vidis nia filii? » questionis Brisquette.

-Nia filii? dicis Brisquet. Nia filii? Deo mea! kad li ekiris?

-Me sendis li, por renkontrar tu, til la kolino e la lageto, ma tu retrovenis per altra voyo” .

Brisquet ne depozis sua bona hakilo. Il kuris quik al kolino.

« Se tu kunduktus Bichonne? » klamis Brisquette.

Ja Bichonne esis tre fore.

El esis tante fore, ke balde Brisquet ne plus vidis elu. Ed il klamis vane: Biscotin! Biscotine! ad il on ne respondis. Lore il ploreskis, pro ke il imaginis, ke sua filii perisabis.

Pos kurir longatempe, semblis ad il audar la voco di Bichonne. Il penetris rekte en la densajo, vers la loko ube il audabis la voco, ed il eniris ibe, kun sua bona hakilo levita. Bichonne arivabis en ta loko, en la instanto kande Biscotin e Biscotine esis quik manjota da grosa volfo. Bichonne jetabis su adavan la volfo, aboyante, por ke lua krie avertez Brisquet. Per un frapo di sua bona hakilo, Brisquet renversis e quik mortigis la volfo; ma esis tro tarde por Bichonne; ja el ne plus vivis.

Brisquet, Biscotin e Biscotine retrovenis a Brisquette. Granda joyo esis por li, e tamen omnu ploris. Omna regardi serchis Bichonne. Brisquet enterigis Bichonne en angulo di sua gardeneto, sub dika petro, sur qua la skolestro skribis en linguo latina.

Hike jacas Bichonne, kompatinda hundo di Brisquet.

E, de ta tempo, on dicas per komuna proverbo:

“Desfelica quale la hundo di Brisquet, qua iris nur unfoye en la foresto, e quan la volfo manjis!”

Da Ch. Nodier, tradukuro da F. Morot.

Gramatiko

Substantivigo di la adjektivo. (Apendico 4-ma.)

Unesme importas precizigar bone la justa signifiko dil vorto «adjektivo» (qualifikanta). Yen to, quon skribis pri ta punto la ciencoza filozofiisto L. COUTURAT, nia regretata pioniro.

«Adjektivo (plu precize : adjektival radiko) tote ne indikas la abstraktita qualeso, ma la konkreta ento qua « posedas » ta qualeso, e qua tam multe diferas de ta qualeso, kam la habitanto diferas de sua lando o la mestieristo de sua mestiero (1). La radiko **blind** expresas ulo blinda, e ne la blindeso; konseque **blindo** = ento (praktike homo) **blinda**, e tote ne la **blindeso**. Same **belo**, **bono** ne povas indikar la **beleso**, la **boneso** (quale se le sufijo **es**, o **ec** [en Esperanto], havus nula senco e nula valoro), nek **felico** la **feliceso**, nek **fiero** la **fiereso**, e. c., e. c., ma nur la enti, qui posedas ta qualesi.» (2). Reale la substituco di o a a substantivigas la adjektivo, ma ol ne homigas lu. Icon agnoskis Sro COUTURAT per ica vorti :

«Certe, **substantivigar** adjektivo ne esas necese **personigar** ol. **Belo** nur signifikas «bela ento» (persono o kozo indiferente), nam la finalo **-o** di la substantivo aplikesas tote egale a personi ed a kozi. Ma hike aparas motivo, **ne plus di logiko**, ma di simpleso : se on bezonas distingar la kazo di persono e la kazo di kozo, on havas ja la sufijo **-aj** por la kozi : do ne esas necesa uzar altra sufijo : to esas nur praktikal konvenciono di «komuna raciono». Remarkez bone, ke la substantivigo di adjektivo ne implikas plu l'ideo di kozo kam l'ideo di persono; **belo** vice **belajo** esus tam konvencionala kam **belo** vice **bela viro** (3). Ma l'ideo ipsa dil adjektivo maxim ofte implikas, sive ideo di persono, sive ideo di kozo : **acido**, **dezerto**, **vakuo**, e. c., povas (naturale) indikas nur kozi; **avaro**, **blindo**, **malado**, e. c. povas indikar nur personi (o vivanti). Do en omna kazi en qui povas aparar **praktike** nula dusenceso, on darfus substantivigar **direte** l'adjetivo : to esas simpligo e sparado di neutila sufijo. Nur en kazo di reala dubo on uzos **-aj** por distingar la kozi (4).

Ni remarkigas, ke « **le beau, le vrai** », e. c., **en su**, segun la koncepto di PLATON ed ARISTOTELES (qua darfus esar expresata ankore per la **belajo**, la **verajo**) nun esas plu ofte expresata dal Idisti per la pronomo **lo** e l'adjektivi : **lo bela**, **lo vera**, e. c. (5).

Altraloke Sro COUTURAT dicabis : « L'ideo di **persono** o di **kozo** esas nur implicita, tacite o spontane adjuntita; kompreneble ol impedas la strikta renversebleso, t. e. devas desaparar kande on rivenas de la substantivo a la adjektivo. Ma esus same arbitrala, same kontrea a la strikta renversebleso, pozar : **belo** = **bela kozo** (**belajo**) kam pozar : **belo** = **bela homo** o **persono**. La du esas egale kontre la logiko, o plu juste, exter la logiko. Segun la strikta logiko, on devas tacar nulo, ed expresar omna elementi di l'ideo : l'ideo di persono, per la vorto **homo**; l'ideo di **kozo**, per la vorto **kozo** (o per la sufijo **-ajo**). Apene on bezonus alterar homo en **-om** (sufijo propozita da Sro DE JANKO), nam, danke la posibleso di eliziono, **bela homo** = **bel' homo**. Rezume, segun strikta logiko, on devus **sempre** uzar sufijo, sive por la personi, sive por kozi...

« Pro quo ni ne adoptis tala sufijo? Simple pro ke praktike ol ne esas necesa. Nam, pro ke on havas sufijo specala por indikar la kozi, nome **-aj**, on ne bezonas sufijo specala por indikar la **personi** : l'absenteso di sufijo suficas por to (ne obliviez, ke la questiono ne plus esas di strikta logiko, ma di praktikal komodeso...

« Mem la sufijo **-aj**, por la kozi, devas uzesar nur en kazo di bezono, t. e. nur kande l'adjektivo substantivigita povus esar dusenca, e signifika persono. Nam existas tre multa vorti, precipue en ciencal e teknikala linguo, qui esas adjektivi substantivigita ed indikas kozi : **astringivo, nutritivo, konduktivo** (6), e. c., esas esence ed evidente nur kozi; esas do tote neutila adjuntar a li la sufijo **-aj**. Same en matematiki on parolas pri **kompozanto, rezultanto, determinanto, varianto...** (7).

« Nule on bezonas adjuntar **-aj** a tala vorti, tante plu ke li ne indikas propre kozi plu kam personi... (On darfus tre bone dicar **konsequanto**, nam ta vorto ne povas indikar homo, ma nur propoziciono o fakto; e. c.) (8).

Nun kande ni expozis la questiono tal quala nia Akademio mantenis ol, pos diskutir e studiado, ni konocigos propozo, quan facis, la unesma, ed unesme en formo di questiono, Sro DE JANKO, qua mortis dum la milito pos esir vice-sekretario dil Akademio:

« Pro ke la pronomi : **unu, ulu, altru, nulu, omnu, irgu**, omni signifikas homi, kad on darfus analoge, aplikar l'afixo **-u** a l'adjektivi por donar ad li senco simila? exemple **la blondu** — la blonda homo, **la modestu** — la modesta homo; e. c.? » (*Progreso*, I, 307.)

Sro COUTURAT respondis : « Ca sugesto esas interesanta e meritas studio. Nun on uzas en ca senco simple la substantivo : **blondo, modesto**, e. c. E co havas nula malavantaĵo (desavantaĵo), nam, kande on parolas pri kozi, on uzas la sufijo **-aj**, specala por ca kazi. »

Ni dicez quik, ke la propozo di Sro DE JANKO rezultis de fundamental eroro pri la valoro dil dezinenco **-u**. Il ipsa agnoskis lo pose.

La dezinenco **-u** selektis da « Ido » (me) en la reformo-plano, **tote ne** por homigar **un, ul, altr, omn, irg**, ma unike por pronomigar li, quo esas tre diferanta. Mem me propozabis **icu, istu, tote ne** por homigar **ic, ist** (diveninta **it**), ma por pronomigar li, per la substituco di **-u** al dizinenco adjektivala (a) di **ica, ista**. La **-u** esis ed esas ankore nur pronomal dezinenco, quale **-a** esis ed esas ankore adjektival dezinenco. **-u** formacas individuala, ma ne homala **pronomi**. Kad onkore nun ni ne uzas omnainstante **l'unu, l'altru**, kom **pronomi, pri enti nule homa, mem nule bestia?**

Cetere Sro COUTURAT dicis : « Ni memorigas insiste, ke la finalo **-u** nule indikas la personi, ma karakterizas la **pronomi** (*Progreso*, II, 602).

Sualatere Sro DE JANKO skribis : « Til nun semblas a me, ke la finalo **-u** esis institucata por indikar personeso; sed (ma) nun aparas, ke ol indikas simple pronomo (9).

Semblas do, ke se on komprenabus bone la valoro pronomala di **-u**, on ne pensabus ad olu por homigar adjektivi, o plu juste adjektival radiki.

Tamen, pos dicir : « Sed (ma) en ta rolo (di pronomo) ol semblas a me tote ne utila, nam omnu vidas, kad la pronomo esas o ne sequata da nomo » (ma nultempe la pronomo sequesas da nomo, pro ke ol **remplacas** nomo), Sro DE JANKO mantenis e mem generaligis sua propozo pri la personigo (homigo) dil adjektivo dicante :

« Uzez la finalo **-u** por personigar omna adjektivi indiferente : 'ulu venis. Quu venis? Icu esas genio. Anke la bonu pekis. L'amantu esas blinda' » (10).

Pri l'unesma propozo di Sro DE JANKO (videz **ica**) Sro COUTURAT respondis :

« La finalo **-u** indikas personi (exakte : **individui**) nur en la pronomi, ne en la substantivi. Teorie, on devus adoptar ed uzar du sufiksi, un por la personi, altra por kozi (11); ma praktike, un sola sufikas por distingiar la du kazi, e mem ol esas necesa nur en kazi di posibla dusenseso.

« Lasta remarko : en la pronomi la plurala formo (per **-i**) sempre korespondas a la singulara per **-u**, nam la singularo per **-o** indikanta nedeterminita kozo, ne povas havar pluralo (se on vizas plura kozi, ta kozi esas pro to ipsa determinita, e konseque on devas dicar : **ta kozi, multa kozi, altra kozi**, e. c., e ne simple, **to, multo, altro...**)

Ma, se on adoptus la propozo di Sro DE JANKO, la formo per **-o** indikanta determinita kozi, povus e devus havar pluralo, qua esus necese la formo per **-i**, segun la generala regulo : **bono, boni** (L. **bonum, bona**); ed on devus inventar altra pluralo por la formo per **-u**. Ma to ipsa montras, ke ta formo ne esas admisebla, e ke on devus uzar specala sufijo konservenda en pluralo; ex. : **bonomo, bonomi**. La rezultajo esus nur renversar la nuna regulo, t. e. uzar **ula** sufijo por personi, e **nula** sufijo por la kozi, quo esus «arbitriala» o konvencionala. On dicus **bonomo, bonomi**, vice nia **bono, boni**, e **bono, boni** vice nia **bonaji** (12).

« Konseque, la distingo di la personi (per **-u**) (13) esas utila nur en la pronomi, e ne en la substantivi nek en la adjektivi; nam la senco ipsa di substantivo indikas persono o kozo, ed adjektivo sempre referas a substantivo expresita o tacita. Cetere ta distingo eas nule logikal, sed (ma) pure praktikala : la logiko ne distingas personi o kozi, omni esas logike « objekti » od « enti ». Pro to, la finalo **-o** di la substivi ne signifikas plu kozo kam persono, sed (ma) simple « objekto od « ento » » (14)

Pri la duesma propozo di Sro DE JANKO. (Videz ica) Sro COUTURAT respondis « ... l'uzado di **-u** quale (kom) finalo dil adjektivi substantivigita (personigita) kontrastus krude kun la finalo **-o** di la propra (primitiva) substantivi, quan il intencas konservar. Videz la frazo, quan il citis quale (kom) exemplo (*Progreso*, II, 499), ube on trovas intermixita : **malsaju, intrigantu, koketinu**, kun **kurtano, kompano**.

L'analogeso instigus nerezisteble la parolanto dicar, automate : **kuranu, kompanu**. « La solvo maxim simpla semblas esar, tote kontree, la totala supreso di la finalo **-u** en determiniva pronomi. Quale Sro DE JANKO ipsa remarkas, on ne uzas ol en la demonstrativa ed questionala-relativa pronomi e til nun aparis nula detrimento. ' Qua venis?' signifikas evidente : ' Qua persono ', e se on volus dicar ' qua kozo ', on uzus, sive ca ipsa vorti, sive ' quo '. Same pri **ica, ita**. se do on volas restaurar perfekta analogeso, suficas supresar la formi en **-u** e remplasigar oli en omna kazi per la formi en **-a**. La exempli sube citata montras, ke nula dusenceso esas timenda pro ke omna pronomo remplasas ula nomo, qua esas antee expresata o bone konocata, on savas sempre a qua speco de objekti ol aplikesas... « Logikale la substituco di la finalo **-o** a la finalo **-a** signifikas certe nur la substantivigo, do expresas nur l'ideo generala di objekto, sen indikar ka ta objekto esas persono o kozo (Vid. *Progreso*, I, 555). La belo, la **bono** indikas generale « to quo esas bela, bona ». La senco neutra o nedeterminita di ta expresuri korespondas perfekte a ta di la pronomi en **-o** : **ico, ito, omno, nulo, irgo**, e. c. Segun remarko da Sro DE JANKO ipsa, ta senco generala kontenas egale personi e kozi : kande on dicas : ' omno ', on komprenas anke : ' omna personi '; kande on dicas : ' Nulo venis ', on komprenas anke ' nula persono '. Ma praktike, la senco interna di la adjektivo substantivigita suficas por indikar, kad parolesas pri homo o pri kozo : la **yusto** esas evidente persono e la **dezerto** esas kozo. Same pri la participi substantivigita : la **parolanto, la arestito** esas evidente homi; la **konsequanto, la dicitio** esas kozi (plu exakte, pensi). Esus tote neutila, do pedantala, postular formala distingo di ta kazi per specala sufiji. Tamen bi havas la sufijo **-ajo**, qua indikas sempre kozo; en la kazi dubitebla (e nur en ta kazi) on devas uzar ol por indikar personi. E se ico ne semblas suficanta (quo eventos tre rare), on esas sempre libera adjuntar a l'adjektivo la

substantivi **ento**, **homo**, **viro**, e. c. Li esos omnakaze plu klara e komoda kam specala sufixo, quan on inventus por ica funciono, e quan on riskus trouzas o misuzar, nam on uzus ol tre rare, se on uzus ol nur segun reala bezono. » (15).

Ca konsideri apogita sur tre multa exempli (16) granda-parte aprobesis da Sro DE JANKO en repliko (17) ube on lektas : « ... Do por esar klara e ne fidar a la kuntekto, semblas oportuna indikar specale la nedeterminita neutro. Altraparte me agnoskas la justeso dil objeconi facita en la Respondo kontre mea tilnuna propozo, ja plurfoye repetita, ke **-u** signifikez persono ed **-o** la neutro. » Il adjuntis : « Ula ecelanta konocanto di nia linguo recente remarkigis l'eventualajo permutar la **-o** ad **-u**, t. e. uzar la finalo **-u** (qua ne havas pluralo) por la nedeterminita neutro (qua ne bezonas pluralo). To semblas ame tre sagaca ideo e vera **salvo** (18) de te desfacilaji. »

Konseque il propozis fine : « Por substantivigo (signifikanta, segun la senco, persono o kozo) uzez la finalo **-o**. Exempli ek la Respondo : **la blondo**, **la yusto** (pers.) **la dezerto** (kozo); me adjuntas : **Irgo venis...** « Por la nedeterminita neutro uzez la finalo **-u** : **La belu esas l'imajo di la bonu**. **Me prizas irga bonu = irgu bona...** » E pos reflekti e propozo pri la pluralo dil adjektivo, il finis per : « Tale per malgranda (mikra) retusho ni advenos (arivos) a la maxim simpla e belsona formi propozita da Sro COUTURAT, sen sakrifikar en kazi di bezono la precizeso di nia linguo. »

Yen do quala esis la **definitiva** judiko e koncepto di Sro DE JANKO pri ta punto gravega, ed on ne povas negar, ke ol esis injenioza, simpla, e chanjabus minime posible.

Ponderinte omna opiniononi e propozoi, l'Akademio decidis : « On repulsas la propozo substantivigar la qualifikiva adjektivi sammaniere kam la determinivai (determinivi) (ex. : **bonu** indikus persono, **bono** indikus kozo o neutro), decido 482, unanime per 8 voci. »

Sro DE JANKO, quale omni, aceptis ta decido, qua fakte nur konfirmis la tillora uzado, duranta la substantivigo dil adjektivo tal quala establisabis lu la «Grammaire Complète» aprobata dal Komisitaro Konstanta di la Delegitaro.

Ni adjuntez ica konsideri.

Vice un sola kategorio de substantivi, la procedo **bono**, **bonu** establisabus du kategorii, ica per **-o**, ita per **-u**. Omna substantivi per **-o** nun havas sua pluralo per **-i** : **tablo**, **tabli**; **doloro**, **dolori**. Ma, ecepte, segun altra propozo, omna substantiviper **-o** venanta de adjektivo ne havas pluralo, o formacus ol per altra procedo : **le**, **uli**, **kelki**. Ma se **le**, **uli**, **kelki** ne esos uzebla? Ex. : **purgivi tro frequa esas nociva**, quo tre diferas de **uli purgivo tro frequa**, e. c. **Arabi**, **Franci**, **Italiani** = homi Franca, Araba, Italiana. Ma : **Arabo**, **Franco**, **Italiano** egalesus : **irgo Araba**, **Franca**, **Italiana** (kavallo, kultelo, armo exemple); nur **Arabu**, **Francu**, **Italianu** esus homo. Simile : **parolanto**, **babilemo**, **amanto** ne esus homo, ma **irgo**; nur **parolantu**, **babilemu**, **amantu** esus homo. Nun, por direte substantivigar adjektivo, o adjektivigar substantivo, ni remplasigas **-a** per **-o**, **-o** per **-a** tote simple; de **katolika** ni facas **katoliko**, o de **katoliko** ni facas **katolika**. Ma kun la sistemo **-o = irgo**, **-u = homo**, oportus esar certa antee, kad la radiko **katolik** esas adjektiva, o substantiva. Nam, se ol esas ajektiva, ni havos : **katoliko = irgo katolika** (exter homo), e **katoliku = nur homo katolika**. Ma, se ol esas substantiva, **katoliko** esos nur **homo katolika** (ne : irgo katolika). Ta distingi, qui ne mem havas la apogo di nia lingui, semblas vere tro superlogika por helpolinguo destinata a spiriti di ordinara forteso e ne a superlogikozi.

Ni darfes joyar ke nia Akademio en sua decidi sucias nur l'unesmi (19).

Noti :

- (1) E vere, F. **grand** ne equivalas *grandeur*, *grandeso*, nek *pauvre* esas identa a *pauvreté*, *povreso*. Li do ne indikas la qualeso ipsa, ma indikas, nomizas la ento karakterizata da olu : *la povra* o *povro*, *la granda* o *grando*. Nam, dicis Leibniz : «Discrimen adjectivi et substantivi in lingua rationali non est magni momenti.» *Granda* e *grando*, *povra* e *povro* fakte nomizas ento konkreta e diferas nur gramatikale.
- (2) *Progreso*, I, 389.
- (3) Do on substitucus un konvenciono ad altra, nam, per su -o indikas nur substantivo, quale -a indikas nur adjectivo. E kad ni ne devus serchar anke marko specala por la substantivi (nekontebla) di ago, di stando, quale *amo*, *sufro*, *emoco*, *laboro*, *angoro*, *anxio*, e. c. Pro quo nur la *kozi*, o la *homi*, e ne la *agi* e la *standi* havus la privilejo di marko propra e tote specala? Se on alegos la logiko, me sen hezito respondos : Por ni la logiko devas esar **moyeno**, **ne skopo**. Icon me ja dicis plurfoye. Kun superlogiko, forsan ni obtenus linguo plu logikoza. Ma me tote ne esas konvinkita, ke ol ne esus tro komplikita e neutile min simpla por la maxim multi. Or ni ne laboras por la logikozai unesme, e mem min multe por la superlogikozi, ma por omna posibla uzonti di la helpolinguo. (L. B.)
- (4) *Progreso*, I, 565.
- (5) Videz ye la « Pronomo « lo » ». — Lo esas **pronomo** per sua senco intima : *to quo esas...*
- (6) Hike on povas remarkar, ke persono anke esas **nutrivo**, che la kanibali; ke persono povas esar **konduktivo** (ex. en elektrala cirkuito), e. c.
- (7) Kad tala vorti esus per -o (substitucita a -a) substantivi *Aristotelala*, e povus kom tala uzesar da la cienco? (L. B.) — Sro COUTURAT tre remarkinda specialisto pri filozofio, skribis tre vere : « Kande Platon (ante Aristoteles) volis expresar l'ideo, l'esenco di la bela kozi (belaji), il uzis l'expresuro : **la bela en su**. Ma to esas nur altra nomo di la beleso (kun la cirkonstanco filozofiala, e ne linguala, ke il konceptis la beleso kom existanta « en su », exter la belaji, do exter la beleso di ca o ta belaji)...
- (8) *Progreso*, I, 555-56.
- (9) Forsan ta konstato inspiris a lu la penso ofrar pose -u kom specala karakterizivo dil prepozicioni.
- (10) *Progreso*, III, 278.
- (11) E la agi? (Videz noto 3) Se on respondos, ke la senco ipsa dil radiko indikas, ka la vorto expresas ago substantive, me replikos, ke la senco dil radiko indikas, ka la vorto expresas homo o kozo sammaniere.
- (12) *Progreso*, I, 556-557.
- (13) Me repetas, ke -u indikas tote ne direte **homi**, ma **individui**, quo esas tre diferanta.
- (14) *Progreso*, I, 554.
- (15) *Progreso*, III, 279-280.
- (16) Videz *Progreso*, III, p. 280.
- (17) *Progreso*, III, 281.

(18) Vera salvo en la texto (ideo salvar).

(19) Pro lua graveso ed importo, ni ne povus tro lumizar pri ta punto dil substantivigo dil adjektivi, o dil adjektivigo dil substantivi. Quante plu on vidos olu plenume, tante plu on prizos la decido motivizita solide dil Akademio, pos longa studiado. On do ne astonesez, ke ni donas ankore la sequanta konsideri. Ni ekstraktas li ek specal artiklo da Sro COUTURAT « Pri l'adjektivo substantivigita » ek *Progreso*, IV, 84. « On dicas a ni : Ni havas specala bonaji, e ni havas lia generala qualeso : **boneso**. Ma ni havas anke la generala ideo di omno, quo esas bona; to ne esas bonajo, ma l'ensamble o ideo di omna bonaji. Or ideo ne esas identa a specala kozo; singla bonajo esas un bonajo; ma on ne povas dicar **la bonajo** generale. »

Me respondas, ke on povus aplikar la sama argumento ad omna ideo abstraktita, ex. : a la nociono **homo**. « Ni havas aparta homi, ed anke la qualeso : **homeso**. Ma ni havas anke la generala ideo di omna homi. Singla homo esas ya un homo; ma ni ne povas parolar pri **la homo** generale. » Tamen ni sempre parolas tale : ex. ni dicas : « la hundo esas l'amiko di la homo », sen vizar un aparta hundo nek un aparta homo, ma komprenante **la hundo** e **la homo** generale.

On objeccionas : « Ideo ne esas identa ad aparta kozo. » Tre vera; tamen, to ne impedas, ke en omna nia lingui omna abstraktita idej indikesas per la sama vorto kam la singla individui, qui apartenas a li. To esas fakto lingvistikala tre generala, e bone konocata da la logikisti, nam ta ambiguoso di omna generala homi esas fonto di multa erori e sofismi : ma ni ne povas supresar ol, nam nia tasko ne esas emendar la homal spirito (*). Do ni darfus e mem devas aplikar la sama regulo o kustumo a **la bonajo**, **la belajo**, e. c. **La belajo** esas l'ideo generala di omna belaji, exakte same kam **la homo** esas l'ideo generala di omna homi. Dicar : « me amas la belajo » esas dicar : « me amas la (omna) belaji », same kam dicar : « Me odias la (omna) homi ». On ne trovos irga logikala difero inter ta du kazi. Remarkez, ke **belajo**, en sua maxim generala senco, kontenas la bela enti kun la bela kozi, do anke la **beli** (beluli) e la **belini**; e pro to on darfus uzar **belajo** mem pri **belino**. Kande on parolas pri la **belaji** di la naturo, on ne ekskluzas de li la bela enti, homi od animalo! Do **la belajo** esas la maxim generala nociono di « omno bela ». « On dicos forsan, ke belajo esas kelkafoye ambigua o ne sat preciza : certe, same kam **pneumatiko** citata supere. Ma anke **belino** esas ambigua, nam ol povus, segun rigoro, aplikesar a bela kavalino same kam a bela virino (muliero). Tamen on savas sempre, a qua ta vorto aplikesas.

On facis objecciono preske kontrea : **bonajo** ne povus tradukar ex. D. **das Gute an einer Sache**, F. **le bon de cette affaire** (est que...). Pro quo ne? On uzas la sufijo **-ajo**, ne nur por kozo kompleta, ma anke por irga parto di kozo : me dicos exemple : donez la molajo (mola parto) di ca melono ». Pro quo lore on ne darfus dicar : « **La bonajo di ca afero?** »

La artiklo (quan ni tre konsilas rilektar) finas per tre pruvanta frazi Germana tradukita ad Ido. Yen la unesma : **Die Ethik lehrt das Gute, die Wissenschaft sucht das Wahre, die Kunst pflegt das Schöne**. La etiko docas la bonajo, la scienco serchas la verajo, l'arto kultivas la belajo. Nun la frazo povas e darfus anke tradukesar. **La etiko docas lo bona, la scienco serchas lo vera, l'arto kultivas lo bela**.

(*) Se on postulas, ke **la bonajo** esez expresata altre kam **la bonaji**, lore on devos postular por **la homo** altra nomo kam por **la homi**, do **duobligar** omna substantivi ed adjektivi.

Texto ekstraktita vortope ek la libro:

“Kompleta Gramatiko detaloza di la linguo internaciona Ido” da L. de Beaufront.

Observeyo astronomiala

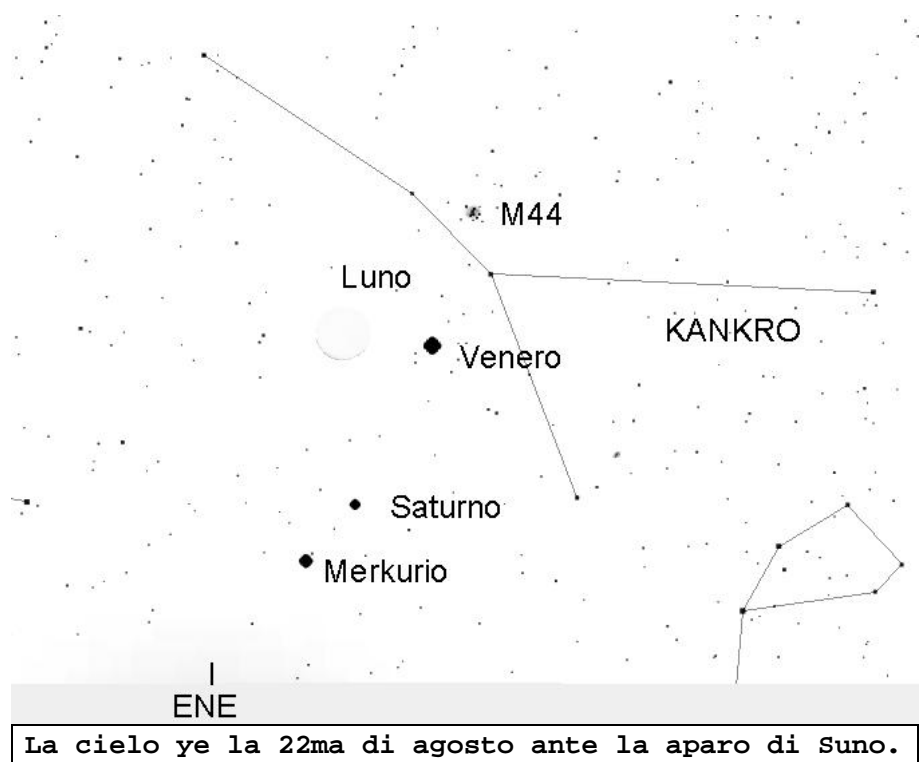
1- La planeti videbla okule

Merkurio. Ta planeteto, la maxim proxima a Suno, esas desfacile observebla ye la unesma dii di la monato julio dum la noktesko ye west-nordwestala direciono; olua brilo esos mikra, kun magnitudo 1,6. Anke ye la lasta dii di julio onu povos observar Merkurio ye la direciono est-norddestala, itere poke brilanta (mag. 1,4).

Dum la monato agosto la planeteto Merkurio esos plu facile observebla kam dum julio. Serchez olu en la cielo jorneskala dum la tri unesma semani, ma precipue dum la duesma.

Venero esas tre facile observebla dum la jornesko pro lua enorma brilo, di qua magnitudo esas -3,9. En Julio vi serchez Venero che la konstelaciono Tauro, ma lu pasas a la konstelaciono Gemeli ye la lasta semano.

Dum agosto la planeto Venero esas observebla dum la jornesko ye est-norddestala direciono, che Gemeli dum la unesma semano, che Kankro dum la duesma e triesma semano e fine, dum la quaresma semano che la konstelaciono Leono.

Marso. Desfortunoze la brilo di la reda planeto esos mikra (mag. 1,8) dum la monato julio, ma suficanta por observado nud-okule. Observez Marso dum la noktesko ye westala direciono che la konstelaciono Leono. La angulo de la horizonto a la planeto diminutas singladie, lo desfaciligas la observado.

La observado di Marso dum agosto esas mem plu desfacila pro la mikra disto de Marso a la horizonto e la mikra brilo di la planeto.

Jovo esas facile observebla til un horo pos la minokto dum la unesma duimo di la monato julio (mag. -2,3) ma til un horo ante la minokto dum la duesma duimo di ta monato. Olu esas preske senmova che la konstelaciono Balanco, proxim la frontiero inter ta konstelaciono e Virgino. Dum la lasta semano di julio la magnitudo di la brilo di la enorma planeto Jovo esos -2,1.

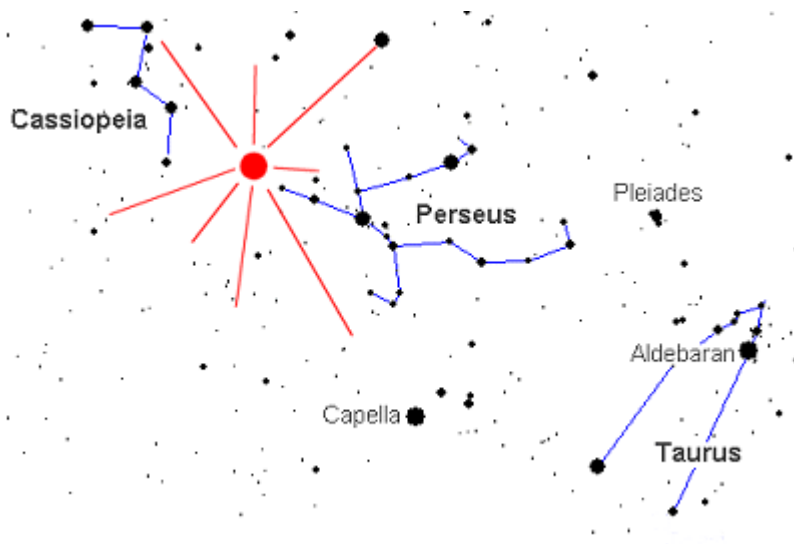
Kun kelke min granda brilo (mag. -2,0) Jovo esos facile observebla dum la monato agosto dum la unesma duimo di la nokto che Balanco.

Saturno apene esas videbla dum la monato julio pro la mikra disto angulala de ta planeto a lumoza Suno.

En la unesma semano di la monato agosto eventas konjunciono inter Tero, Suno e Saturno, do ne esos posibla observar ta fora planeto. Pokope augmentas la disto angulala de Saturno a Suno, do dum la lasta semano di agosto itere esos observebla okule Saturno dum la jornesko, proxim la horizonto ye est-nordestala direciono che la konstelaciono Kankro.

2 - Steli-pluvo

La Varseridi esos videbla dum la duesma duimo di julio e la unesma duimo di agosto. Kompreneble la ekiro-punto esas che la konstelaciono Varsero (anke nomizita Aquario), ye 15° norde la stelo Fomalhaut, lumoza stelo blanka di qua magnitudo esas 1,2, distante a Tero ye 25 lumoyari, che Australa Fishi. La dii maxim favoroza por la observado esos la 28ma e 29ma di julio, precipue poka tempo ante la jornesko.

La Perseidi esas videbla dum la lasta semano di julio e dum la unesma duimo di agosto. Ta lumoza "steli" semblas ekirar punto di la cielo olqua esas che la konstelaciono Perseo, yen pro quo li nomizesas Perseidi. la dio maxim favoroza por la observado esus ye la 13ma di agosto, kun la maxim granda nombro de "steli falanta" videbla, ma desfortunoze la lumo di preske plena Luno desfaciligos la observado.

4 - Luno-fazi

Monato julio:

Kreskanta ye la 3ma che Virgino

Plena ye la 11ma che Arkerio

Diminutanta ye la 17ma che Fishi

Nova ye la 25ma che Kankro

Monato agosto:

Kreskanta ye la 2ma che Balanco

Plena ye la 9ma che Kaprikorno

Diminutanta ye la 16ma che Arieto

Nova ye la 23ma che Leono

Kreskanta ye la 31ma che Skorpiono

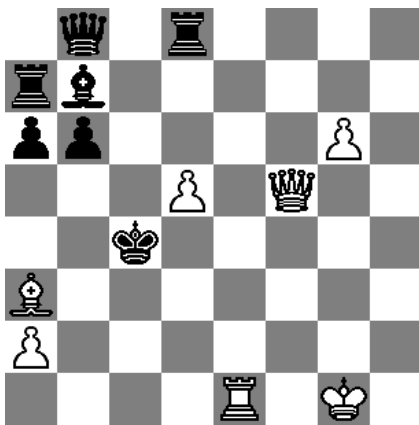
Artiklo da Fernando Tejón, ISH-ano.

Ludeyo

1 - Shako-ludo: Mihail Botvinnik.

Rusiana shako-ludisto. Naskis ye la 17ma di agosto 1911, mortis ye la 5ma di mayo 1995. Mondala Shako-championo 1948 - 1957, 1958 - 1960 e 1961 - 1963.

Noto: R- rejo, D - damo, E - episkopo, K - kavalo, T - turmo, P - piono.

1- Botvinnik - Yodovich, Moskoba 1935.

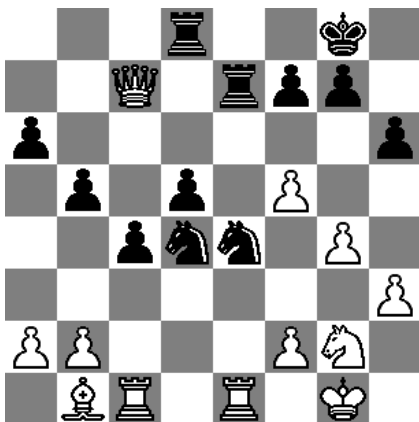
La blanki ludas e vinkas.
 Helpo: Tri frapi suficas.

Solvuro:

1. De4+!, Rc3 (se 1... , Rb5; 2.Db4++)

2.Eb4+, Rb2; 3.Db1++

Damo ed Episkopo sen pieso frapas mortive la enemiko.

2- Dubinin - Botvinnik, Moskoba 1958.

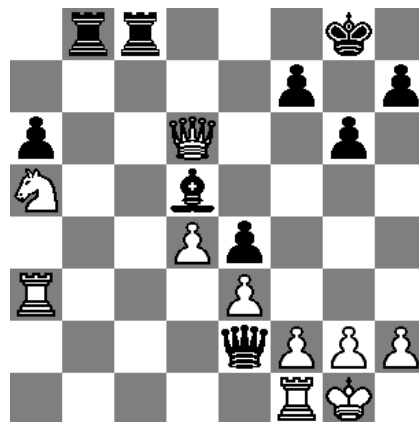
La nigri ludas e vinkas.
 Helpo: Kavalrio atakema.

Solvuro:

1... , Kf3+. (Kavalo-kiko neevitebla)

Se 2.Rf1, Ked2++

Se 2.Rh1, Kxf2++

3- Goglidze - Botvinnik, Moskoba 1935.

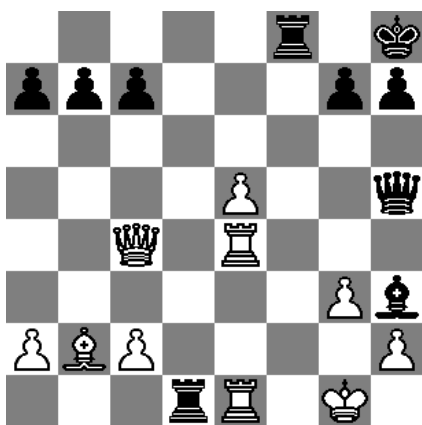
La nigri ludas e vinkas.
 Helpo: Turmi decidas.

Solvuro:

1... Dxf1+

E nun venas la atako da la nigra Turmi...

2.Rxf1, Tc1+; 3.Re2, Tb2++

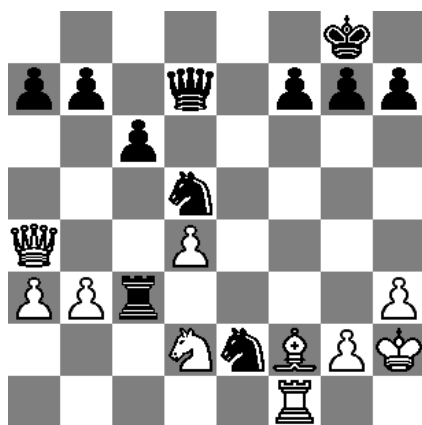

4- Rabinovich - Botvinnik, Santa Petersburgo 1926.

La nigri ludas e vinkas.
 Helpo: De la dopa guardo.

Solvuro:

1..., Df3! e neeviteble venas morto-shako pro ke esas neuposibla defensar g2.
 Se 2.De2 (o T4e2) lore 2..., Txe1+ certigas la desvinko di la blanki.

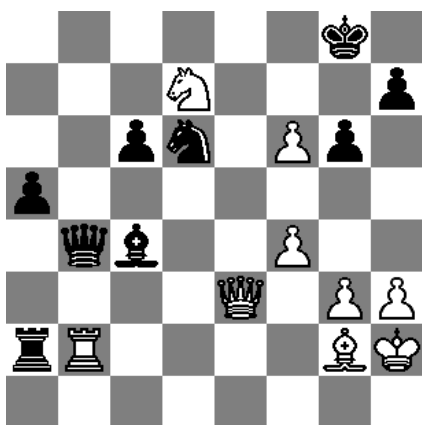

5- Bondarevski - Botvinnik, Moskoba 1941.

La nigri ludas e vinkas.
 Helpo: Me kompras pioni.

Solvuro:

1..., Txb3+, 2.gxb3; Kdf4! e la blanki ne povas evitar la morto-shako: 3..., Dxb3.

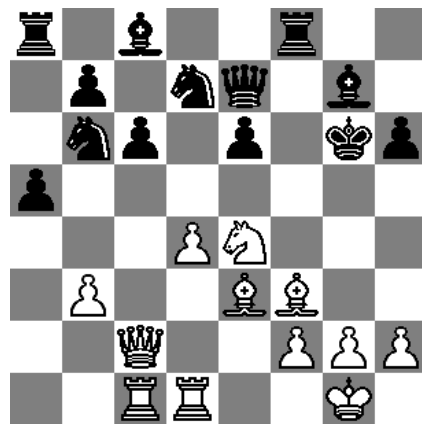

6- Botvinnik - Bondarevski, Moskoba 1945.

La nigri ludas e vinkas.
 Helpo: Nek hastoze nek pauzoze.

Solvuro:

La blanki povus kaptar la Damo nigra e pose morto-shakar, ma kun plusa rapideso: 1.De7!, e nemediate la nigri vinkesas da la blanki.
 Se 1..., Af7 lore 2.Df8++
 Se 1..., Kf5 lore 2.De8+, Df8; 3.Dxf8++

7- Botvinnik - Yudovich, Moskoba 1933.

La blanki ludas e vinkas.
 Helpo: Tranquiligez la nervoza kavalo...

Solvuro:

Vice nemediate shakar lor movar la kavalo, la blanki preferis 1.Ah5+!! unesma pazo a la vinko finala.
 Se 1..., Rxb5; 2.Kg3+, ... e 3.De4++
 Se 1..., Rh7; 2.Cf6+, Rh8; 3.Dh7++

2 - Sudoku

Yen plusa sudoku-i ne desfacile solvebla. En singla rango vertikala e horizontala esas omna nombri de 1 til 9, do nula numero repetasas en singla lineo. Pluse esas non quadrati cirkondata da larja linei nigra, en singla quadrato anke esas omna nombri de 1 til 9.

Unesme solvez ta du facila sudoku-i:

				7		9	
4	7			9			6
	8			3	4	5	
	1		3	9			8
		7			5		
	5	6				9	
	6		9	4			7
			7				2
						4	1
			6	1			9

	1		3	5			
			1	2			5
			4				9
							3
		5	6	1	8		9
		7		9		6	
							1
				7		9	6
			8	6		7	3
	6			3			8
							4

Duesme yen ta sudoku-i plu desfacila kam le antea:

			7		6		8
		6					
							1
5				1			4
8				2	7		5
					9		6
				8			
9							3
							5

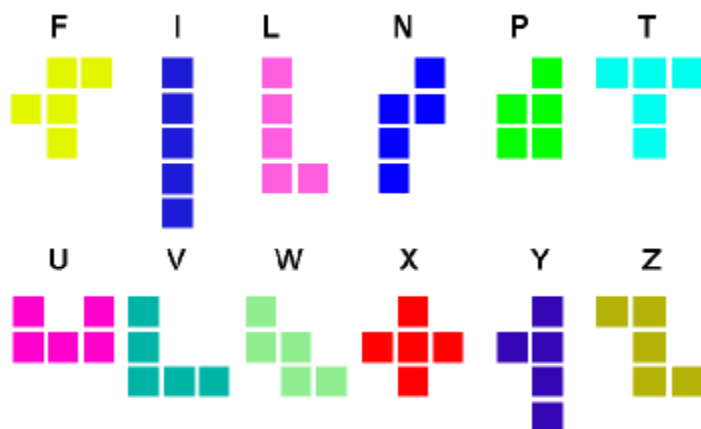
				7			
	5						
	8						6
3				2			8
		7		5			
4	2			9		5	
9					2	7	
				4			
				1			
						9	2

Vizitez www.sudoku.com por pluse savar pri sudoku-i.

Artiklo da Fernando Tejón, ISH-ano.

3- Pentomino

Quo esas pentomino ? Olu esas figuro geometriala plana kompozita kun kin egala quadrati unionita latero an latero. Nur existas dek e du diferanta pentomini, quin kustumale momizesas segun olua similesa a mayuskula literi latina. Yen la 12 diferanta figuri addextre:

La dek e du diferanta pentomini

De ta dek e du figuri onu povas obtenar plusa figuri pro rotaco o spegulala reflektio. Obtenar

diferanta figuri pro rotaco, esas importanta por ludi komputerala, exemple la famoza "Tetris". Ma quanta diferanta pentomini onu povas krear ?

- De singla figuro L, N, Y, P e F onu povas obtenar 8 figuri derivita, 4 pro rotaco e 4 plusa pro reflektio.
- De la figuro Z onu povas obtenar 4 figuri, 2 pro rotaco e 2 pro reflektio.
- De singla figuro T, V, U e W onu povas obtenar 4 figuri pro rotaco, ma nula pro reflektio.
- De la figuro I onu povas obtenar nur 2 figuri pro rotaco.
- La figuro X ne chanjas se onu rotacas o reflektas olu.

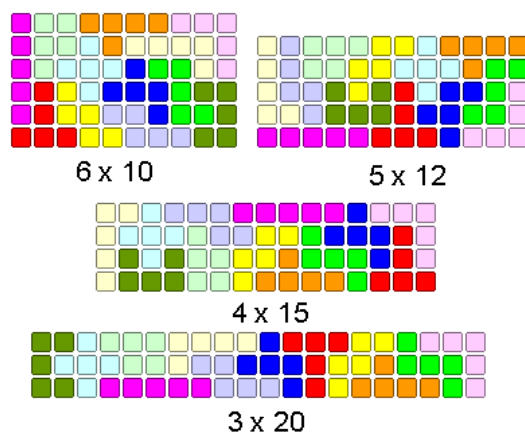

La ok figuri derivata de Y

Kun la 12 pentomini onu povas parkovrar rektanguli di qui areo esas sisadek quadrati ($12 \times 5 = 60$), do la dimensiuni posibla por la rektanguli esas 6×10 , 5×12 , 4×15 e 3×20 . Se vu esas pacienta vu trovos ne desfacile la solvuri di ta puzli pro ke ne esas unika ma plura valida solvuri por singla

rektangulo, exemple, existas 2339 diferanta solvuri por la rektangulo 6×10 , 1010 por la rektangulo 5×12 , 368 por la rektangulo 4×15 ma nur du solvuri diferanta por la rektangulo 3×20 .

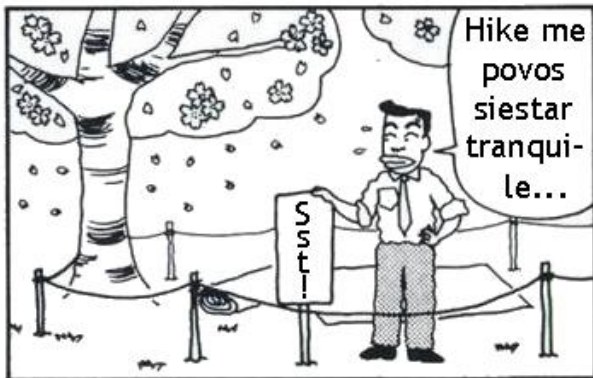
Kad esas posibla parkovrar quadrato? Evidente lo esas ne posibla, nula quadrato havas areo 60 kun lateri formacita kun integra mikra quadrati, ma esas posibla preske parkovrar quadrato 8×8 se restas quar mikra quadrati vakua, exemple quadrato 2×2 o quar mikra quadrati izolita. Anke esas posibla krear altra figuri kam quadrati e rektanguli, vi ipsa deskovrez oli, ma unesme me rekomendas parkovrar simpla rektanguli e pokope, se ta puzlo plezas vi, audacar krear altra figuri min simpla; la unika limito esas via imagineso. Adavane!

Rektanguli parkovrita

Artiklo da Fernando Tejón, ISH-ano.

Shinnosuke...!

Tradukuro da Fernando Tejón, ISH-ano.

Kartuno : Mortadelo e Filemono

La kreskigiva veneno por insekti. Pagino 9ma.

Tradukuro da Fernando Tejón, ISH-ano.

Horoskopo

I - Arieto : (20ma di marto-20ma di aprilo) - guvernata da la planeto Marso. Vua blanka pelo divenos reda, quale olta di koquita kreveto, pro ne protektir oli kontre danjeroza suno-radii...

II - Tauro : (20ma di aprilo-20ma di mayo) - guvernata da la planeto Venero. Dum dek e un monati vu esas kritikema en vua lando a tauro-kombato, ma dum vua vizito vakancala aden Hispania vu asistas tala kombati...

III - Jemeli : (20ma di mayo-20ma di junio) - guvernata da la planeto Merkurio. Se vu kustumas siestar sur la plajo vua pelo brunekos, ma unlatere ! Atencez ne sempre posturar same !

IV - Kankro : (20ma di junio-20ma di julio) - guvernata da la Luno. Dum vakanco somerala vu konoceskos vua samnomizita plajo-habitanti. Vu ne esez indolenta e ne permizez la kindi martirigar ta saporoza krustacei.

V - Leono : (20ma di julio-20ma di agosto) - guvernata da la Suno. Vuakaze esas preferinda vakancar en Afrikana lando. Ibe vu povos savurar karno di diferanta sovaja animali.

VI - Virgino : (20ma di agosto-20ma di septembro) - guvernata da la planeto Merkurio. Vizitez plaji por nudisti dum somerala vakanco. Lo esas naturala e pluse chipa kustumo: nula balnvesto bezonesas.

VII - Balanco : (20ma di septembro-20ma di oktobro) - guvernata da la planeto Venero. Vu esas famoza judiciisto, ma anke vu bezonas repozo somerala. Vizitez rurala vakanceyo. Fresha aero rifortigos vua mento.

VIII - Skorpiono : (20ma di oktobro-20ma di novembro) - guvernata da la planeto Plutono. Ka vakancar en dezerto ? Forsan lo esas bona ideo, ma vu ne obliviez portar suficanta aquo.

IX - Arkero : (20ma di novembro-20ma di decembro) - guvernata da la planeto Jovo. Sportar sub la direkta suno-radii ne esas tre agreabla dum varma somerala monati, do drinkez kolda biro sub parasuno...

X - Kaprikorno : (20ma di decembro-20ma di januaro) - guvernata da la planeto Saturno. Ka darfas vakancar kapro ? Se yes lore anke vu ipsa vakancez proxim golf-agro, utila por ta ludo... e kun saporoza fresha herbo pasturebla...

XI - Varsero : (20ma di januaro-20ma di februaro) - guvernata da la planeto Urano. Vu esas fortuneza, forsan vu esos la unika persono qua nulatempe durstos dum la somerala monati, ka no ?

XII - Fishi : (20ma di februaro-20ma di marto) - guvernata da la planeto Neptuno. Se vu vidas sub la aquo-surfaco natantin portanta harpuno forirez nemediate...!

Horoskopo da profesoro Futurakis (F.T.).

Espritajeyo

- Or sioro profesoro, vu ya esas skribanta per febrotermometro !

- Kondamnate, chef-flegistino ! En qua kulo nun mea globkrayono esas stekita ?

. . . o o o O O O o o o . . .

Viro promenas en la Central Park en New York. Subite il videskas yunino, qua esas atakata de kombat-hundo. Il kuras ad ibe e komencas luktado kontre la hundo. Fine il sucezas ocidar la hundo e tale liberigar la yunino. Ula policisto observis la evento. Il iras a la viro, frapas lua shultro dicante:

- "Vu esas heroo. Morge onu lektos en jurnalo: "Brava New Yorkano salvas a yunino la vivo !".

La viro sukusas sua kapo respondante:

- "Me ne esas New Yorkano!".

- "Oh", replikas la policisto "Iore morge onu lektos en la jurnalo: "Brava Amerikano salvas a yunino la vivo".

Itere la viro sukusas sua kapo:

- Me ne esas Amerikano!".

Astonite la policisto regardas la viro e questionas:

- "Quala vu esas pluse!?".

- "Me esas Pakistano!".

Ye sequanta dio onu lektas en la jurnalo:

- "Islama teroristo asasinas Amerikana hundo. Konektesi a reto-laboro di teroristi esas konjektata".

. . . o o o O O O o o o . . .

George W. Bush e Tony Blair renkontras por dejunar kun gastis en la Blanka Domo. Gasto questionas:

- "Mister President, pri quo vi konversas dum la tota jorno?".

Bush respondas:

- "Ni projetas la triesma mond-milito".

Gasto:

- "E quale ol aspektos?".

Bush:

- "Ni mortigos quar milioni de Mohamedani ed un dentisto".

La gasto regardas kelkete konfuzo:

- "Pro quo un dentisto?".

Pose Tony Blair frapas la shultro di Bush opinionante:

- "Quon me dicis a tu, George ? NULU demandos la Mohamedani!!!".

Espritaji da G. Schlemminger.

Averto lektenda pri la aŭtoro-yuri

La revuo **Adavane!** licencas sub "Creative Commons License" :

Riconoco - Nekomercala 2.0

Vu **darfas libere**: Kopiar, dissendar, publikigar e krear verki derivata de la verko.
Vu **oblige** acceptas la sequanta kondicioni:

BY: Riconoco. Vu **mustas** mencioni la nomo de la originala aŭtoro.

Nekomercala. Vu **nulakaze** darfas uzar ta verko komerciale.

Se vu publikigas parton o la totalan verkon irgaloke, lore vu **mustas** inserti en ĝi la kondicionojn de la licenco de la verko. Ula ek de la kondicionoj de la licenco povas ne esti aplikenda se la proprietanto de la aŭtoro-yuri permesas ĝin.

Averto: Tio rezumas ne estas licenco. Ĝi estas simpla teksto facile komprenebla. La kompleta licenco estas legebla en la interreta paĝo:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/2.0/legalcode>

Adio !

La editoro gratulas la valorozan kunlaboron de la afablaj lekteroj. Singla artikolo publikigita en **Adavane!** estas proprietajo de ĝia aŭtoro. Raporto pri eroroj en **Adavane!** estas bonevena por plubonigi la revuon.

Til la dek e sepisma numero, legebla de la unesma de la monato septembro 2006.

La redakteroj

